

Toimetuse

K. Alasi
T. Erelt
A. Ilus
J. Laffranque
V. Saarmets
E. Silvet (peatoimetaja)
A. Vettik (tegevtoimetaja)

Toimetuse aadress

Tõnismägi 5a
10119 Tallinn
Tel 620 8244, 620 8243

Väljaandja

Kirjastus Juura
Pärnu mnt 67A
10134 Tallinn
Tel 641 8519
Faks 641 8544
juura@juura.com
www.juura.com

Trükk

Stilett

ISSN 1406-7374

SISUKORD

KEELEPÄEV

Toimus XI õiguskeelepäev	3
K-M. Vaher. Avasõna	5
V. Saarmets. Inimese nimi dokumendis juristi pilgu läbi	7
R. Metslaid. Inimese nimi dokumendis keeleinimese pilgu läbi	18
K. Alasi. Keeletoimetajate seminari I lennu lõpetamise puhul	24

KEELETEOORIAM

K. Kerge. Keelenormi tänapäevane olemus (1)	26
--	----

NIMEKORRALDUSEST

P. Mõistlik. Isikunimi ja selle õiguslik regulatsioon (4)	35
---	----

TOIMUS XI ÕIGUSKEELEPÄEV

10. novembril 2003 toimus Rahvusraamatukogu konverentsisaalis järjekordne, sedapuhku XI õiguskeelepäev, mille avas justiitsminister **Ken-Marti Vaher**.

Keelepäeva juhtis Justiitsministeeriumi õigusloome asekancleri kt **Julia Laffranque**. Sissejuhatuseks tegi ta lühikese kokkuvõtte aasta jooksul „keelerindel“ toimunu kohta.

Olulisimana tõi ta esile Õiguskeelekeskuse keelestrateegia väljatöötamise ja keeleteoimetajate andmekogu töösse rakendamise. Aasta jooksul ilmus ka kaks raamatut: „Normitehnika käsiraamat“ ja „Ametniku keelekäsiraamat“ teine, täiendatud ja parandatud trükk. 14. märtsil tähistati õiguskeelealaste ettekannetega emakeelepäeva. Märkimist leidis seegi, et 2003. aastast sai Õiguskeel uue kujunduse.

Tegeldi ka inimese nime kirjutamise probleemistikuga. Õigupoolest kerkis küsimus juba eelmisel, X õiguskeelepäeval, kus Heido Otsa algatusel vahetati mõtteid nimekirjutusvigade ja moonutuste üle Äripäeva lisana ilmuvas Ametlikes Teadaannetes. Pärast keelepäeva saadeti Äripäeva toimetusele asjakohane märgukiri ning vormistati ministeeriumi kantsleri ringkiri maa- ja linnakohtutele, Kohtutäiturite Kojale, Pankrotihaldurite Kojale ja maavalitsustele. Kõige selle loomuliku järjena kujunes ka selle aasta õiguskeelepäeva põhiteema – „Inimese nimi dokumendis“.

Nimi on isiku tähtsaim tunnus, mille järgi teda identifitseeritakse. Selle väärast kasutusest võivad sugeneda juriidilised probleemid: isik ei reageeri kohtukutsele, tal võivad tekkida raskused pärandi kättesaamisel või piiriületusel jms.

Nimeprobleemid võib tinglikult jaotada kolmeks:

1. õigekirjaprobleemid,
2. vormistusprobleemid,
3. translitereerimis- ehk ümbertähtimisprobleemid.

Õigekirjaprobleemid tulenevad eesti keele iseärasustest (nt astmevaheldus ning asjaolu, et nime algkujuks võib olla ka sõna omastav, osastav või muu kääne). Kui inglane küsib tutvustamisel: „Palun, kuidas Teie nime kirjutatakse?“, siis eestlane võiks küsida: „Kuidas Teie nime käänatakse?“ Nende probleemidega puutuvad iga päev kokku näiteks kohtusekretärid ja täitevametnikud.

Oluline on ka oskus koostada nimeloendeid. Ei ole ükskõik, kas eesnimi on perekonnanime ees või taga, millal panna nende vahele koma, millal mitte. Hooletult koostatud nimejärjendite tõttu võib samuti tekkida segadusi, sest on ju olemas eesnimega kokkulangevaid perekonnanimesid.

Translitereerimise ehk ümbertähtimisega puututakse kokku nimede ülekandmisel ühest tähestikust teise. Näiteks vene nimede ümberkirjutamisel ladina tähtedega on mitu võimalust: on eesti keele põhjal kujundatud hääldust arvestavad eeskirjad ja reeglid, mille järgi venelased ise oma nime latiniseerivad. Et meil elab siin ka Venemaa kodanikke, siis on liikvel mitme nimekujuga isikutunnistusi jm dokumente. Sellega kaasnevad juriidilised probleemid. Neid küsimusi käsitlesid oma ettekannetes **Virgo Saarmets** ja **Riina Metslaid**.

Ettekannetele, nagu ikka, järgnesid sõnavõttud ning vastati küsimustele.

Nimede ümbertähtimisprobleemide puhul soovitati kasutada Eesti Keele Instituudi kodulehel rippuvat vene nimede latinisatsiooni tabelit ning T. Ereli ja H. Saari koostatud „Nimekirjutusraamat“¹.

Küsimusele, kuidas suhtuda „prantsuspäraste“ nimedega dokumenti, vastas **Peeter Päll**, et see ei ole keele-, küll aga poliitiline küsimus. Eesti Vabariik annab oma kodanikele tunnistusi, mille nimekirjutus lähtub eesti latiniseerimistraditsioonist, kuid tunnistab ka teistel alustel ümberkirjutatud nimedega dokumente, mille on ametlikult välja andnud mõni teine riik.

Peep Nemvalts ja **Heido Ots** tervitasid ministeeriumi soovi nimeprobleemidega taas põhjalikumalt tegelda ja soovitasid korraldada ametnikele selleteemalisi seminare, kus võiks muu hulgas käsitleda teisigi keeleküsimusi.

Valutati südant selle pärast, missugune saatus saab eesti keelele osaks Euroopa Liidus. Põhivastutus langeb siin tõlkijatele, nii nendele, kes töötavad Eestis, kui ka nendele, kes lähevad Brüsselisse. Nende tarkusest ja missioonitundest oleneb suurel määral see, milliseks meie keel lähitulevikus muutub.

Keelepäeva teine pool oli pidulik. Anti tunnistused ja lilled keeleteimetajate kursuse lõpetanutele. Kokkuvõtva sõnavõttuga esines kursuse korraldaja **Kaia Alasi**. Seejärel tutvustati rahvale äsja ilmunud „Normitehnika käsiraamat“¹. Sel puhul sai sõna üks raamatu põhikoostaja **Raigo Sõlg**.

Keelepäev oli elav ja rahvarohke. Osavõtjaid registreerus üle 170.

---

¹ T. Erelt, H. Saari. Nimekirjutusraamat. Tallinn 1993.

AVASÕNA

Austatud daamid ja härrad, lugupeetud kohalviibijad!

Lubage mul teiega jagada paari tähelepanekut, mis mind on seoses eesti keele ja selle õigustega viimasel ajal mõtlema pannud.

1. mail 2004 saab Eestist Euroopa Liidu täieõiguslik liige. See toob kaasa väga palju muutusi. Võib-olla mitte kohe, päevapealt, vaid ajapikku, sest algamas on uued, praegu veel prognoosimatu pikkusega protsessid.

Euroopa Liiduga liitumine on fakt ja sellest saab Eesti nii võita kui ka kaotada. Tulemus sõltub väga palju meie endi hoiakutest ja mõtlemisvõimest.

Euroopa Liit, kuhu me läheme, on keset suuri muutusi: ta on liikumas üha enam föderalistliku ühenduse suunas. Ühenduse karkass joonistub välja Euroopa põhiseaduses. Kindlasti mõjutab Euroopa Liiduga liitumine ka meie emakeele seisundit ja selle võimalusi nii Eestis endas kui Euroopa Liidus. Euroopas on märgata suunda, mida nimetaksin keeleföderalismiks. Viitan tuntud Saksa poliitiku sõnadele, kes leiab, et rahvuskeeled segavad rahvaste omavahelist suhtlemist.

Keel on eestlaste jaoks väga tähtis. Olgu selle kinnituseks tsitaat 1991. aastal ÜRO peasekretäriks esitatud raportist: „Et eestlaste rahvuslik identiteet on otseselt seotud nende keelega, mida ei räägita kuskil mujal maailmas, on eestlaste jaoks tähtis ja põhjendatud pidada Eestis prioriteetseks eesti keele aktiivset kasutamist kõigil tegevusaladel.“

Pärast uute riikide liitumist on Euroopa Liidul praegusega võrreldes ametlikke keeli peaaegu kaks korda enam. Nii õigusaktides kui ka kõige kõrgemal poliitilisel tasandil on deklareeritud kõigi keelte võrdsust. Paraku on märgata, et domineerivaks on muutumas hoopis inglise keel, seda Euroopa teiste suurte keelte arvel. Tendentsi toetab nii ingliskeelse USA oluline roll praeguses maailmas kui ka asjaolu, et Inglismaa on olnud minevikus koloniaalimpeerium. Seetõttu on inglise keel väga levinud, seda räägivad väga paljud inimesed üle kogu maailma. Selle suuna üle on aga avaldanud rahulolematust Euroopa teised suured rahvad: prantslased ja sakslased. Võib järeldada, et vaatamata Euroopa Liidus kehtestatud üldpõhimõttele konkureerivad keeled omavahel. Seda enam tuleb sellises olukorras seista väikerahvaste keelte eest.

Kui meenutada kas või meie lähiajalugu, siis on mõnigi rahvusvaheline ekspert oma tegevusega tekitanud keelepoliitika valdkonnas küsitavusi. Eriti kahetsusväärne on see, et rahvusvahelises praktikas on inimõiguste kaitsel ja konfliktide ennetamisel tekkinud topeltstandard-

did. Seda on tabavalt nimetatud ka „kõvera joonlaua efektiks“. Sellise praktika eest hoiatavad enne Teist maailmasõda tegutsenud Rahvasteliidu kogemused vähemuste kaitse süsteemi loomisel. Selle mudeli eripära oli diferentseeritud kohtlemine: Lääne-Euroopa riigid sundisid küll noori Kesk- ja Ida-Euroopa riike vähemustele keelelisi õigusi tagama, kuid keeldusid võtmast samasuguseid kohustusi oma vähemuste suhtes. Arusaadav, et selline lähenemine põhjustab pahameelt ja vastuseisu.

Paraku ei ole meie keelepoliitika kritiseerijad alati mõistnud, et keelevaidluses põimuvad juura ja poliitika. Debatt vähemuste õiguste üle praeguses Eestis pole üksnes juriidiline, vaid ka poliitiline vaidlus, kus Eesti on teinud oma põhjendatud valikud.

Enne 14. septembri referendumit esitati *pro et contra* argumente küsimuses, kas meie liitumisel hakkab Euroopa Liit nõudma, et vene keelele tuleks Eestis tagada ajaloolise vähemuskeele staatus, teisisõnu – kuulutada vene keel teiseks riigikeeleks. Euroopa Komisjoni delegatsioon kinnitas referendumi eelõhtul Eestis viibides, et Euroopa Liit ei tee seda laadi ettekirjutusi. Iga liikmesriigi ametlik keel on liikmesriigi enda otsustada. Samas ei saa märkimata jätta mõningaid muret tekitavaid tendentse Euroopa institutsioonides. Mõtlen siin meie naabreid lätlasi, kelle jaoks meie tänane päevateema – isikunime kirjutamine – on saanud suureks poliitiliseks probleemiks: ega ometi *s*-ide nime lõppu lisamine kellegi inimõigusi riku. Seoses Lätiga on Euroopa Inimõiguste Kohus arutanud ka selliseid asju, mille lahendeid on Venemaa kohe meelevaldselt tõlgendama asunud. Sellistest kaasustest saab Moskva vene keele pealesurumiseks vaid uut hoogu. Meenutagem Venemaa asevälisministri hiljutist avaldust, mille kohaselt soovib Moskva vene keelele riigikeele staatust kogu endise Nõukogude Liidu territooriumil. Tasub meelde tuletada, et Venemaa ametlikes avaldustes nimetatakse Balti riike endiseks Nõukogude Liidu osaks.

Euroopa Liidus peab Eesti kindlasti jätkama solidaarset hoiakut teiste väikeste keelte suhtes ja seisma diskrimineeritud keelte õiguste eest. Näiteks olukorras, kus Türgi on keelanud kurdí keele kõnelemise avalikes kohtades, peaks Eesti ühemõtteliselt, kuni selle praktika lõppemiseni vastustama Türgi astumist Euroopa Liitu. Riigi suurus või väiksus ei saa olla põhjus, miks ta võiks järgida erisuguseid inimõiguste standardeid.

Lõpetuseks. Väikeste keelte kõnelejad peavad pingutama palju enam kui suured rahvad. Nad peavad kaitsma keelt nii sise- kui ka välismaiste kahtlejate ja kallalekippujate eest. Väiksus ei pea tähendama keele elujõu vähesust või puudumist. Lõpetan oma sõnavõtu mõtlemapaneva tsitaadiga õigusteadlaselt Lauri Mälksoolt: „Ka keeleõigused ei teki iseenesest, vaid saavad muutuda reaalselt tagatud õigusteks üksnes siis, kui nende eest võideldakse. Keeli ei saa elus hoida üksnes õiguste retoorika abil, keele püsimise eeltingimuseks on tema rääkijate valmisolek oma keelt kaitsta ning kehtestada.“

KEN-MARTI VAHER,
justiitsminister

INIMESE NIMI DOKUMENDIS JURISTI PILGU LÄBI

1. Isikunime olemus

Niikaua kui inimesed on omavahel suhelnud, on nad pidanud välja mõtlema nimetusi asjade ja paikade ning inimeste ja teiste elusolendite tähistamiseks, et neid identifitseerida ja teisest omataolistest eristada. Kui tähistatavaid objekte oleks vähe ja neid oleks võimalik üks-teisest kergesti eristada väliste tunnuste abil, piisaks kirjeldusestki. Mida keerukam on aga objektiivne reaalsus, seda täiuslikum peab olema objekte tähistavate märkide süsteem.

Kui inimesi, kellega tuleb suhelda, saaks selgelt eristada välimuse alusel – nt naha või juuste värvi, soo, kehaehituse või ea järgi –, võiksid nimed täiesti vabalt olemata olla. Niipea aga, kui sellisel viisil eristamine muutub liigselt keerukaks ja aeganõudvaks, tekib vajadus mingite individuaalsete abstraktsete tähistuste – nimede järele.

Nimi, millega isikut tähistatakse, aitab teda identifitseerida ja teistest eristada. Mida suurem on inimrühm, kus inimene oma funktsioone täidab, seda suurema tähistus- ja eristusvõimega peab olema tema nimi.

Ühe perekonna sees piisab kahtlemata üksnes eesnimest. Eesnimi toomis tõrgeteta ka väike-searvulistest koopainimeste kogukondades. Kui aga eesnimi ei suuda enam isiku unikaalsust märkida, kui tekivad kordused, tuleb hakata isiku nime täpsustama. Kui mõõtkavaks on küla, piisab eesnime täpsustamiseks enamasti viitest elukohale (talu nimele, nt Lepiku, Oru) või ametile (nt kõrtsmik, rätsep). Külaühiskonnas, sunnismaisuse oludes piirdus inimese suhtlus vaid oma lähinaabritega, kellele oli tema päritolu selge. Pärisorjuse kaotamise järel aga suurenes inimeste liikumisvabadus ja see asjaolu nõudis isiku täpsemat identifitseerimist. Tekkis vajadus perekonnanime järele. Perekonnanime vajalikkuse ja inimeste liikumisvabaduse omavahelist seosest on kirjutanud meie väljaandes lähemalt P. Mõistlik.¹

Inimkoosluse suuremaks ja keerukamaks muutudes anonüümsus paratamatult süveneb. Seetõttu omandas näiteks suures linnas elavat inimest tähistav ja eristav perekonnanimi päritolule osundavaid tunnusjooni, viidates tema teatud sotsiaalsesse rühma – sugukonda või perekonda kuulumisele.

¹ P. Mõistlik. Isikunimi ja selle õiguslik regulatsioon (3). – Õiguskeel 2003, nr 4, lk 31–32. Artiklist selgub, et perekonnanimede panek Eesti- ja Liivimaal seondus pärisorjuse kaotamisega XIX sajandil. Kaua aega merd sõitnud saarlastel olid perekonnanimed selleks ajaks välja kujunenud, sest neil oli perekonnanime eluliselt tarvis juba varem.

Tõsi, perekonnanime järgi inimese kuuluvuse tuvastamine praktikas sageli siiski ei toimi, sest on hulk laialt kasutatavaid nimesid, mille identifitseerimisjõud on väike. Näiteks kannab Eestis 5241 inimest perekonnanime *Tamm*, 4352 *Saar*, 3624 *Sepp*, 3613 *Mägi*, 2847 *Kask*, 2728 *Kukk*, 2265 *Rebane* ja 2165 *Ilves*. Teiste eestipäraste perekonnanimede esinemissagedus on juba alla 2000.²

Inimese enese seisukohast vaadatuna ei tohi siiski unustada, et inimene kui sotsiaalne olend tunneb loomulikku tungi kuuluda mingisse omavahel isiklikult seotud rühma. Selline kuuluvus moodustab olulise osa tema identiteedist. Inimese nimele ja päritolule lisaks hõlmab identiteet ka muid isikuomadusi, suhteid ja kuuluvust,³ mis oma kogumis moodustavad inimese unikaalse mina.

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium on 2001. aasta 3. mai otsuses nr 3-4-1-6-01 märkinud järgmist: „Perekonnanimi kujutab endast tähtsat osa inimese identiteedist. Selle kaudu isik samastab end teatud inimeste grupiga – pere- või sugukonnaga. Nimi on ka selleks, et isikuid eristada või määratleda isiku perekondlik kuuluvus.“ Samas lahendis viidatakse ka Euroopa Inimõiguste Kohtu otsustele asjades *Burghartz v. Šveits* ja *Stjerna v. Soome*,⁴ mis viitavad nime kasutamisele kui isiku identifitseerimise või kindla perekonnaga seostamise viisile. *Stjerna* kaasuse puhul täheldas Strasbourgi kohus veel, et Soomes ning teistes Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni osalisriikides on isikunimi isikukoodi ulatuslikust kasutamisest hoolimata säilitanud inimese identifitseerimise vahendina oma tähtsuse. Seetõttu asus Strasbourgi kohus seisukohale, et avalikes huvides on vaja nime muutmise võimalusi teatud juhtudel piirata, tagamaks adekvaatset rahvastiku arvestust ning kaitsmaks isiku identifitseerimise ja perekonnaga seostamise viise.

Kokkuvõtteks võib ütelda, et isikut identifitseerib igasugune nimi, kuid eesnimel on siiski üksnes eristav, perekonnanimel aga nii eristav kui ka samastav funktsioon.

Selles käsitluses vaadeldakse üksnes füüsiliste isikute nimesid.

2. Inimese ametlik nimi

Et ettekanne käsitleb inimese nime dokumendis, on põhjust küsida, mida tuleb pidada inimese ametlikuks nimeks. Akadeemik Uno Mereste on oma kogumikus „Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü“ leidnud järgmist:

„Isiku nimi koosneb tema ees- ja perekonnanimest, mis inimesele seaduslikus korras antud ja vastavatesse registritesse kantud. Viimane asjaolu, ametlik registreerimine, lisab nimedele

² Eestis sagedamini esinevad perekonnanimed. Isikunimeseaduse alusel kehtestatava määrase „Liiga laialt tarvitusel olevate perekonnanimede loetelu“ eelnõu lisa. – http://eoigus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=25422, 26.11.2003.

³ Vt isikuandmete kaitse seaduse § 4 lõige 1 – RT I 2003, 26, 158.

⁴ Vastavalt A 280-B, § 24. 22.02.1994 ja A 299-B, § 37. 25.11.1994.

ametlikkuse hõngu. Nimetame neid ametlikeks isikunimedeks, mida iseloomustab ühtaegu rõhutatud detailsus ja täpsus. Ametliku isikunime ülesandeid täidab meil praegu isiku ees- ja perekonnanimi koos 11-elementilise isikukoodiga, mis väldib inimeste identifitseerimisel kõiki mõeldavaid segadusi ja ebameeldivusi.⁶⁵

Seega peab U. Mereste isikukoodi inimese ametliku nime osaks.

Kehtiv õigus ja selle kavandatavad muudatused isikukoodile nii kaugelulatuva tähendust ei anna. Rahvastikuregistri seaduse (RRS)⁶ § 49 kohaselt on isikukood isiku soo ja sünniaja alusel moodustatud number, mis võimaldab isiku üheselt kindlaks määrata. RRS-i § 50 lõike 3 järgi tuleb välistada sama isikukoodi moodustamine mitmele isikule ja mitme isikukoodi moodustamine samale isikule. Seega tähendab isikukood riigile inimese identifitseerimise olulist vahendit. Kuid tuleb arvestada sedagi, et isikukood moodustatakse üksnes neile, kelle andmed on kantud Eesti rahvastikuregistrisse (RRS-i § 4 järgi Eesti kodanikele ja siin elamisloa alusel elavatele välismaalastele). Isikukoodita inimese nimi pole riigi silmis aga sugugi vähem ametlik, isiku nn täppisidentifitseerimiseks tuleb kasutada lihtsalt muid andmeid. Seega ei saa isikukoodi pidada inimese nime osaks, ükskõik kui ametlikust suhtlusest me ka ei räägiks.

Siseministeriumis ette valmistatud isikunimeseaduse eelnõu § 3 lõigete 2 ja 3 kohaselt on isikunimi isiku ametlik nimi, mis kantakse rahvastikuregistrisse ning mis koosneb eesnimest ja perekonnanimest. Eelnõu seletuskirjas on esitatud väga õige seisukoht, et nimi on Eestis traditsiooniliselt olnud isiku identifitseerimise vahend ja seepärast tuleks õigusaktidega kaitsta nime kui identiteeditunnust selliste kahjustuste eest, mis võivad nime tähtsust vähendada või nime asendada teiste identifitseerimistunnustega, nt isikukoodiga.⁷

Üldiselt tuleb inimese ametlikuks nimeks pidada inimesele ametlikus korras antud ja rahvastikuregistrisse kantud nime, mis koosneb ees- ja perekonnanimest.⁸ Mõlemat nime võib olla mitu.⁹ RRS-i § 6 lõike 3 kohaselt lähtutakse rahvastikuregistris olevatest isikuandmetest isikut tõendavate dokumentide (isikutunnistus, pass jms) väljaandmisel. Rahvastikuregistri andmed on aluseks ka riigi ja kohaliku omavalitsuse teistele andmekogudele. Väärub märkimist, et inimene saab tema kohta rahvastikuregistrisse kantud isikuandmetega vabalt tutvuda eKodaniku teabeportaali <http://www.eesti.ee/> kaudu. Turvalisse keskkonda saab siseneda elektroonilise isikutunnistuse alusel või Interneti-panga kaudu. Nii ollakse kursis sellega,

⁵ U. Mereste. Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü. Tallinn 2000, lk 493.

⁶ RT I 2000, 50, 317.

⁷ Isikunimeseaduse eelnõu seletuskiri. – http://eoigus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=25419, 26.11.2003.

⁸ Isikunimeseaduse eelnõu seletuskirjas on kirjeldatud ka Islandi nimetava, mis perekonnanimesid ei tunnista, vaid käsitab inimese ametliku nimena tema eesnime ja tema isa nimest moodustatud patronüümi. – Isikunimeseaduse eelnõu seletuskiri. – http://eoigus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=25419, 26.11.2003.

⁹ Vt RRS-i § 21 lg 1 p-d 1 ja 2.

kas isikuandmed on õiged, ning inimesel on võimalik nõuda vigaste andmete parandamist.¹⁰ Asjakohase taotluse esitamise võimaluse näeb ette ka isikunimeseaduse eelnõu § 29.¹¹

Kui isik ei ole rahvastikuregistri subjekt, näiteks kuni üheaastase elamisloa alusel Eestis viibiv isik, käsitatakse tema ametliku nimena nime, mille Eesti haldusorgan on kandnud esimesse isikule väljaantud dokumenti (nt viisa või elamisluba). See on vajalik nimega seotud eksimuste vältimiseks. Sama põhimõtte on väljendatud ka isikunimeseaduse eelnõu § 3 lõikes 5. Võõrkeelse nime puhul tuleb arvestada, et esimest Eesti dokumenti välja andes peab väga täpselt järgima nime ümberkirjutuse reegleid. Kui need puuduvad, on vaja kasutada spetsialisti abi.

Ametliku nime andmise või muutmise korraldusel pikemalt peatumata võib öelda, et kehtivas õiguses on perekonnaõiguslikest suhetest tingitud nime andmine või muutmine (sünni, lapsendamise, abiellumise või lahutamise korral) reguleeritud perekonnaseaduses ning isikunime omal soovil muutmise alused on esitatud Eesti Vabariigi riigivanema 1934. aasta 22. oktoobri dekreediga kehtestatud perekonnanimede korraldamise seaduses.¹² Edaspidi reguleeritakse isikunimedega seonduvat probleemistikku seni veel eelnõu staatuses olevas isikunimeseaduses.

3. Isikunime õigekirjutus ja võõrnime ümberkirjutus

3.1. Isikunime õigekiri ja välisriigis moodustatud nime kasutamine

Keeleseaduse¹³ § 20 kohaselt kirjutatakse Eesti kodaniku nimi ametlikul kujul eesti-ladina tähtedega. Kui Eesti kodanikuks saab isik, kelle nimi on kirjutatud muud tähestikku kasutavas keeles, kirjutatakse tema nimi eesti kirjakeele normides kehtestatud ümberkirjutusreeglite kohaselt. Isikut tõendavate dokumentide seaduse (ITDS) § 9¹ järgi tuleb isikut tõendavas dokumendis kirjutada võõrtähti sisaldav isikunimi Rahvusvahelise Tsiviillennundusorganisatsiooni ümberkirjutusreeglite kohaselt, säilitades võimaluse korral algupärased tähed. Kui isiku eesnimes on üle 15 tähemärgi või perekonnanimes üle 28 tähemärgi, jäetakse dokumendis nime lõpust kirjutamata tähed, mis andmeväljareale ei mahu. Nimetatud reeglite järgimine tagab sujuva rahvusvahelise suhtlemise ning võimaldab suuremal määral ühtlustada isikunime kasutamist reisi- ja muudes dokumentides. Nime ümberkirjutamisest ja lühendamisest tingitud probleemide ärahoidmiseks võimaldab ITDS-i § 9¹ lõige 3 kanda nime selle algupärasel kujul dokumendi märkustelehele (v.a isikutunnistus, kus see ei ole tehniliselt võimalik). Kanne kinnitatakse pitsseriga.

¹⁰ Kui andmesubjekt on oma andmete õigsuse vaidlustanud, on registri volitatud töötleja RRS-i 10. peatüki §-de 54–56 järgi kohustatud asja selgitama ning andmete ekslikkuse korral need parandama. Parandatud rahvastikuregistriandmete järgi parandatakse isikunimi talle väljaantud dokumentides.

¹¹ Isikunimeseaduse eelnõu. – http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=25423, 26.11.2003.

¹² RT 1934, 91, 735.

¹³ RT I 1995, 23, 334.

Isikunimeseaduse eelnõu § 5 järgi kasutatakse isikunime moodustamisel eesti-ladina tähti ja sümboleid, vajaduse korral järgitakse ka võõrkeelsete isikunimede ümberkirjutuse reegleid. Eestikeelse isikunime õigekirjutus peab olema kooskõlas eesti õigekirjareeglitega, võõrkeelse isikunime kirjpilt aga asjaomase keele õigekirjareeglitega. Eelnõu § 5 lõikest 3 tuleneb, et välismaalase isikunimi kohandatakse alusdokumenti kantud ladinatähelise nime alusel, järgides võõrkeelsete isikunimede ümberkirjutuse reegleid. Kui sellist võimalust ei ole, kirjutatakse alusdokumenti kantud mitteladinatäheline nimi ümber eesti-ladina tähtedega, järgides võõrkeelsete isikunimede ümberkirjutuse reegleid. Kui mõne keele nimede kohta neid reegleid kehtestatud ei ole, kirjutatakse nimi nimeteadusliku usaldusasutuse, s.o Eesti Keele Instituudi¹⁴ soovitusel alusel.

Isikunimeseaduse eelnõu § 23 järgi kohandatakse välismaal sündinud, abiellunud või abielu lahutanud Eesti kodaniku isikunimi Eesti isikut tõendavas dokumendis asjakohase välisriigi dokumendi alusel, arvestades eesti nimede kohta kehtivaid reegleid. Inimese soovil on ka võimalik isikunimi taastada sellisena, nagu seda on Eestis kasutatud enne välisriigis nime moodustamist. Välismaalase elamisloas või viisas kohandatakse tema nimi välisriigi dokumendi alusel ning edaspidi on isiku ja riigi suhtluse alus kohandatud isikunimi, mis on ametlik. Kui nimi on valesti kohandatud, näiteks pole järgitud võõrkeelsete nimede ümberkirjutuse reegleid, on isikul võimalik nõuda nime parandamist.

3.2. Nime ümberkirjutus

Transliteratsioon on nime või teksti tähttäheline ülekanndmine ühest tähestikust teise. Sel juhul on igal lähtetähestiku märgil tulemtähestikus ühe- või kahetäheline vaste. Üksühese vastavuse tõttu on transliteeritud nime lähtekuju võimalik täpselt taastada. Tähestike vahel seiklemiseks kasutatakse vastavustabeleid, mis on eriti vajalikud näiteks hieroglüüfide, piktogrammide (piltkirjamärkide) või ideogrammide (mõistemärkide) teisendamiseks.

Transliteratsiooni ei tohi segamini ajada kõlalt ja tähenduselt lähedase mõistega transkriptsioon. **Transkriptsioon** on keeleteaduses kasutatav kirjutusviis kõne võimalikult täpseks ülesmärkimiseks tähtede ja diakriitiliste märkidega. Eritähenduses mõistetakse transkriptsiooni all sellist ümberkirjutust, mille puhul kasutatakse ainult tulemkeele tähemärke ning püütakse võimalikult täpselt üles tähendada hääldust. See on vähem täpne kui transliteratsioon ja selle eesmärk on saavutada olukord, kus tulemkeele oskaja saab transkribeeritud teksti hääldada lähtekeele lähedaselt. Näiteks Hiina ajalehtedes tähistatakse USA presidendi George W. Bushi perekonnanime kahe hieroglüüfiga, mis häälduvad kui “bùshū”. Eraldi

¹⁴ Kohanimeseaduse alusel määras Vabariigi Valitsus 1997. aasta 17. juuni korralduse nr 479-k (RT I 1997, 49, 802) punktiga 1 nimeteaduslikuks usaldusasutuseks Eesti Keele Instituudi. Sama asutus on kavandatud nimeteaduslikuks usaldusasutuseks määrata ka isikunimeseaduse eelnõu § 32 lõike 2 alusel. Vt isikunimeseaduse eelnõu rakendusakti Vabariigi Valitsuse määruse “Isikunimeseaduse § 32 lõike 2 rakendamise” kavandit. – http://eoigus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=25421, 26.11.2003.

võetuna tähendavad need 'riiet' ja 'veidrat, kummalist'.¹⁵ Kui ühes keeles on häälikuid, mida teises ei tunta, ei tarvitse transkriptsiooniga saavutada kadudeta hääldust. Tuleb ka arvestada, et isikunimi võib korduva transkribeerimise korral moonuda ning seetõttu tuleks korduvat transkribeerimist vältida.

Peamiselt kasutatakse transkriptsiooni laiale avalikkusele mõeldud tekstides, nt ajalehtedes ja ajakirjades. Oma puuduste tõttu seda ametlikes dokumentides nimede ülestähendamisel üldiselt ei kasutata. Selle asemel on eelistatud transliteratsiooni.¹⁶

Tähestikevahelise ümberkirjutuse kohta on aegade jooksul kehtestatud mitmeid reegleid, millest meile on olulised eelkõige teiste tähestike latiniseerimise reeglid. Rahvusvaheline Standardiorganisatsioon (ISO) on kehtestanud ka mitu latiniseerimisstandardit, millest olulisemad on ISO 9:1995 (kirillitsa tähtede teisendamine ladina tähestikku), ISO 233:1984 (araabia tähtede teisendamine ladina tähestikku) ja ISO 259:1984 (heebrea tähtede teisendamine ladina tähestikku). Mitteladina tähestike translitereerimise reeglid on kättesaadavad Eesti Keele Instituudi KeeleWebi kaudu.¹⁷

Eesti oludes on kindlasti kõige tähtsam vene nimede ümberkirjutamine eesti-ladina tähestikus. Võõrkeelsete isikunimede ümberkirjutuse reeglid on kehtestatud Vabariigi Valitsuse 1998. aasta 25. märtsi määrusega nr 66.¹⁸ Määruse kohaselt kasutatakse ladinatähelisi võõrnimesid Eestis muutmata kujul, s.o koos algupäraste lisamärkidega. Alguksul mitteladina tähestikus olevate nimede ümberkirjutamiseks kasutatakse tähetabeleid. Kui need aga puuduvad, siis pöörduakse ekspertiisiks nimeteadusliku usaldusasutuse poole. Kirillitsas kirjutatud vene isikunimede eesti-ladina tähestikku ülekandmiseks on määruse lisades ette nähtud transkriptsiooni- ja transliteratsioonireeglid. Kuigi transliteratsiooni peetakse täpsemaks ja ametlikus suhtluses eelistatavamaks, tuleb määruse kohaselt kasutada Eestis kirillitsas kirjutatud isikunimede latiniseerimisel esmajoones transkribeerimist. Translitereerimist tuleb rakendada erandkorras, üksnes siis, kui isik seda taotleb. Seega peetakse Eestis tähtsaks, et vene nimi oleks kooskõlas eesti kirjakeele normiga. Eesti elanikkonna rahvusliku jaotust arvestades võib seda pidada arusaadavaks, sest tegemist pole üksikjuhtudega. Pealegi on selline nimekirjutus kujunenud meil pikaajaliseks traditsiooniks.

---

¹⁵ Wikipedia. – [http://en2.wikipedia.org/wiki/Transcription_\(linguistics\)](http://en2.wikipedia.org/wiki/Transcription_(linguistics)), 26.11.2003.

¹⁶ Sealsamas.

¹⁷ Vt <http://ee.www.ee/transliteration>.

¹⁸ Vabariigi Valitsuse 25.03.1998 määrus nr 66 “Võõrkeelsete isikunimede ümberkirjutusreeglite kehtestamine”, lisa 1 “Vene nimede transkribeerimine Eesti dokumentides”, lisa 2 “Vene nimede translitereerimine Eesti dokumentides”. – RT I 1998, 31/32, 427.

Mõni näide transkriptsiooni ja transliteratsiooni erinevuste kohta.

Nimi algkujul kirillitsas	Transkribeeritud nimi	Translitereeritud nimi
Сергей	Sergei	Sergej
Егоров	Jegorov	Egorov
Алексеев	Aleksejev	Alekseev
Чехов	Tšehhov	Čehov
Жёлтый	Žoltõi	Želtyj
Ильич	Iljitš	Il'ič
Иосиф	Jossif	Iosif

4. Ilmse ebatäpsuse parandamine dokumendis¹⁹

4.1. Mis on ilmne ebatäpsus?

Kuigi haldusmenetluse üks oluline põhimõte on vormivabaduse printsiip,²⁰ ei kehti see haldusakti vormistamise kohta. Haldusmenetluse seaduse (HMS) § 55 kohaselt vormistatakse haldusakt üldjuhul kirjalikult. Muud vormi võib kasutada seaduses või määruuses ettenähtud juhul või siis, kui on vaja anda edasilükkamatu korraldus. Hoolimata võimalusest anda haldusakt erandjuhul suuliselt, on isikul õigus nõuda, et haldusakt vormistatakse kirjalikult tagantjärele. Kirjaliku vormi nõue on kehtestatud eelkõige isiku õiguste parema kaitsmise huvides ning haldusakti sisusse puutuvate vaidluste vältimiseks.

Nagu igasugusesse kirjalikku teksti, nii võib ka haldusakti sattuda kiirustamisest, hoolimatusest või tähelepanematuses lihtsaid kirja-, arvutus- või muid vigu. Eksitusi võib teksti sugeneda ka tehniliste viperustest tõttu, näiteks kui arvuti klaviatuurinupp jääb alla ja mingit tähte satub kirja topelt. Sel juhul on selge, et tegemist on „näpukaga“, mis ei mõjuta haldusakti sisu. Näiteks tagastatakse inimesele 10 000 kroonist 1/4 ja märgitakse, et see on 250 krooni. Samuti võidakse asutuse juhi käskkirja järgi võtta teenistusse *Peeter Kasakas*, kuigi ametisse kandideeris ja tööülesandeid hakkab täitma *Peeter Kadakas*. Ebatäpsust peetakse ilmselgeks, kui mõistlikult ja heas usus käituv inimene, kes on haldusakti adressaat või kelle huvisid haldusakt puudutab, võib kohe pärast aktiga tutvumist öelda, et tegemist on näpuveaga.

Hinnang sellele, kas ebatäpsus ja selle parandamine mõjutavad haldusakti sisu, sõltub kindlatest asjaoludest: ühel juhul ei pruugi eksimus haldusakti sisu mõjutada, teisel juhul võib sellel aga olla oluline õiguslik tähendus.

¹⁹ Haldusaktides ilmse ebatäpsuse parandamise kohta vaata lähemalt 2004. a ilmutavast käsiraamatust haldusmenetluse seaduse rakendamiseks. Autor tänab Nele Parrestit Justiitsministeeriumist lahke loa eest kasutada XI õiguskeelepäeva ettekande ja käesoleva artikli koostamisel raamatu käsikirja.

²⁰ Vt HMS-i § 5 – RT I 2001, 58, 354; RT I 2002, 61, 375.

Näiteks kui ametikohale kandideerivad *Peeter Kadakas* ja *Ain Tamm* ning teenistusse võtmise käskkirjas on nimi *Peeter Kasakas*, siis on arusaadav, et tegemist on ilmselge ebatäpsusega, mille parandamine käskkirja sisu ei mõjuta. Kui aga ametisse kandideerivad *Peeter Kadakas* ja *Peeter Kajakas*, siis on selge, et viga mõjutab haldusakti sisu, sest ei ole selge, kumb taotlejatest on sobivaks tunnistatud.

Ilmne ebatäpsus võib olla tekkinud haldusakti või lahendi koostanud ametniku eksimuse tõttu, kui ta näiteks ei suuda käsikirjalisest taotlusest inimese nime õigesti välja lugeda või kui ta eksib vene nimede transkriptsiooni reeglite kasutamises. Ebatäpsuse võib põhjustada ka muu asjaolu, näiteks nime muutumine abiellumisel. Teatud juhtudel võib andmete muutusel olla õiguslik tähendus.

4.2. Ilmse ebatäpsuse parandamine

Kui haldusakt on adressaadile teatavaks tehtud, omandab see õigusjõu ning haldusorgan ei või selles enam omatahtsi muudatusi teha. Ent kuidagi peab siiski võimalik olema haldusakti sattunud vigu parandada.

Haldusakti muutmine on reguleeritud HMS-i §-des 64–70. Haldusakti kehtetuks tunnistamise kohta kehtivaid sätteid kohaldatakse HMS-i § 64 lõike 1 teise lause alusel ka haldusakti muutmise suhtes. Haldusakti muutmine on seetõttu keerukas ja rangelt reglementeeritud protsess, mis eeldab täiemõõdulist haldusmenetlust. Kuna haldusaktis sisalduva ilmse ebatäpsuse parandamiseks on sellise komplitseeritud menetluse nõue ebamõistlikult koormav, näeb HMS-i § 59 paranduste tegemiseks ette lihtsustatud korra: „Haldusorgan parandab seadusega haldusakti muutmiseks ettenähtud menetluskorda järgimata haldusaktis kirjavea ja muu ilmse ebatäpsuse, mis ei mõjuta haldusakti sisu. Haldusorgan teeb haldusakti parandamise teatavaks haldusakti adressaadile.“

Ilmset ebatäpsust on võimalik parandada kolmel viisil.

1. Haldusaktis kriipsutatakse vigane tekst maha ja asemele kirjutatakse õige. Teksti parandatud isik teeb märke selle kohta, et parandus on õige, ning lisab paranduse tegemise kuupäeva, oma nime ja allkirja.

Parandusi on võimalik teha ka muul, tehnilistest iseärasustest sõltuval viisil. Näiteks äriregistri puhul näeb äriseadustiku (ÄS) § 45 lõige 1 ette, et kande parandamise märke tehakse registrikaardi märkuste veerus. Kui kande tekstile on ekslikult tõmmatud alla punane joon, mis tähistab kande kehtetuks muutumist, tuleb ÄS-i § 45 lõike 3 järgi kriipsutada punane joon läbi mustade ristjoontega.

2. Vormistatakse uus otsus, käskkiri või korraldus, kus osutatakse varasemas aktis tehtud veale ja esitatakse vigase koha uus tekst, näiteks:

„Tuginedes HMS-i §-le 59 parandada Metsa- ja Kalatööstusministeeriumi kantsleri 10. novembri 2003. a käskkirjas nr 123 „Teenistusse võtmine“ nimi Peeter Kasakas, asendades selle nimega Peeter Kadakas.“

Nimetatud lisahaldusakti säilitatakse dokumendiregistris koos senise haldusaktiga.

3. Koostatakse uus, vigadeta haldusakt algse haldusakti kuupäeva ja numbriga. Vajaduse korral tehakse algse aktis märges selle kohta, kes millised ebatäpsused ja millal on kõrvaldatud.

Haldusaktis ilmse ebatäpsuse parandamine võib toimuda nii haldusorgani algatusel kui ka puudutatud isiku avalduse alusel. Haldusakti andmiseks pädev haldusorgan on pädev kõrvaldama ka tema antud aktis sisalduvad vead. Ilmse ebatäpsuse parandamine dokumendis tehakse teatavaks selle adressaadile ja teistele isikutele, kellele on algdokument teatavaks tehtud. Ilmse ebatäpsuse parandamine ei ole haldusakt, vaid toiming, kuna ta ei ole suunatud isiku õiguste ja kohustuste tekitamisele, muutmisele või lõpetamisele. Ebatäpsuse parandamine ei too kaasa õiguslikke tagajärgi. Küll aga on haldusakt haldusorgani keeldumine isiku taotluse alusel haldusaktis ilmse ebatäpsuse parandamisest. Isikul on subjektiivne avalik õigus nõuda, et tema kohta käivad ametlikud dokumendid oleksid veatud ja korrektselt vormistatud. Taotluse rahuldamata jätmise peale saab esitada vaide või pöörduda kaebusega halduskohtusse.

5. Dokumendis isikunime eksliku kirjutamise tagajärjed

Kui inimese nimi on dokumenti valesti kirja saanud, ei juhtu sellest igapäevaelus tavaliselt midagi. Halvemal juhul tekib väike segadus ja eksinul on omaenda tähelepanematuse pärast natuke piinlik. Ametlikus suhtluses aga võivad valed nimekirjutusel olla rasked tagajärjed. Ajakirjanduses on mitmel puhul tehtud juttu nn identiteedi varastamisest. Näiteks on ühissõidukis piletitä sõidu eest tehtud trahvi isikule, keda pahateo toimepanemise ajal läheduseski polnud. Tegelik rikkuja on oma andmete asemel öelnud kontrolörile hea tuttava nime, isikukoodi ja elukoha ning trahvi maksmata jäämise tõttu on selle isiku pangakonto arestitud.

Või teine näide. 2002. aasta 7. novembril rahuldab Riigikohtu kriminaalkolleegium Sergei Jurjevi teistmisavalduse.²¹ Asjast nähtub, et Võru Maakohtu 2001. aasta 31. mai otsusega oli lihtmenetluse korras tunnistanud salajases varguses süüdi end Sergei Jurjeviks nimetanud isik. Teda karistati kuuekuuse vabadusekaotusega ning temalt mõisteti välja kuriteoga tekitatud kahju. End Sergei Jurjeviks nimetanud isik on talle mõistetud karistuse ka ära kandnud. Hiljem selgus õige Sergei Jurjevi avalduse alusel, et kurjategija oli hoopis tema noorem vend Andrei Jurjev. Isikusamasuse tuvastamisel eksiti seepärast, et kinnipeetul puudus isikut tõendav dokument ning hiljem ei oldud piisavalt hoolikad. Andrei Jurjevil oli oma isiku varjamiseks põhjust eelkõige seetõttu, et ta oli kuritegu toime pannes katseajal, tema vend aga oli varem kohtulikult karistamata.

²¹ Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 2002. aasta 7. novembri otsus nr 3-1-2-4-02.

Selline viga toob kahjustatud isikule kaasa märkimisväärseid negatiivseid tagajärgi. Isik, kelle karistusandmed on kantud karistusregistrisse,²² ei saa relvaluba²³ ega astuda avalikku teenistusse,²⁴ ta ei saa olla Kaitseliidu tegevliige²⁵ ega töötada turvatöötajana.²⁶ Kui tege- mist on välismaalase või kodakondsuseta isikuga ja kui tema nime all esinejale oli mõistetud üle üheaastane vabadusekaotus, võidakse tema suhtes kohaldada tähtajalist sissesõidu- keeldu,²⁷ talle ei anta või ei taastata kodakondsust²⁸ või talle ei anta või ei pikendata elamis- luba.²⁹ Peale õigusaktidest tulenevate tagajärgede võib väärinfo mõjutada ka isiku ja tema lähedaste sotsiaalseid suhteid ning kahjustada oluliselt nende mainet.

Eksimine inimese nime õigekirjas võib tekitada probleeme eelkõige juhul, kui viga on nii suur, et dokumendi järgi ei ole võimalik isikut tuvastada, või juhul, kui eksimine on väike, kuid inimesele ebameeldiv. Seepärast tuleb iga veajuhtu analüüsida, arvestades kõiki asjaolusid.

Riigikohtu tsiviilkolleegium käsitles hiljuti juhtumit,³⁰ kus Tallinna Linnakohtusse oli esita- tud hagi *Tatjana Pavlušina* vastu, kuid samal ajal oli märgitud kohtuvea parandamise aval- duse esitanud *Tatjana Pavlušova* elukoht ja isikukood. Kohtuasja materjali kohaselt anti *T. Pavlušina* nimele adresseeritud hagiavaldus koos lisade ja kohtu kirjaliku vastuse nõudega kätte *T. Pavlušovale* selle elukohas. *T. Pavlušova* ei vastanud hagile ega teatanud ka kohtu- le, et hakis on tema kohta märgitud valed isikuandmed. Tallinna Linnakohus lahendas asja tagaseljaotsusega, sest kostja ei ilmunud kohtuistungile. Riigikohtu tsiviilkolleegium ei pida- nud tagaseljaotsuse tegemist õigeaks. Kolleegium leidis, et tsiviilkohtumenetluse seadus- tiku (TsMS) § 26 lõike 5 punkti 1 kohaselt tuleb kohtukutses märkida kohtususe kutsutava nimi. Kõnealusel juhul oli kohtususe kutsutavaks märgitud *T. Pavlušina*, mitte *T. Pavlušova*. Kolleegium asus seisukohale, et isik ei pea vastu võtma kohtukutset, mis ei ole tema nimele vormistatud. Nimed *Pavlušina* ja *Pavlušova* erinevad piisavalt nii kirja- pildi kui häälduse poolest ning nende segiajamist ei saa lugeda tühiseks kirjaveaks. Tuli arvestada ka seda, et kohtuistungil kutse antakse üle kinnises ümbrikus ning *T. Pavlušova* ei pidanud aru saama, et edastatud dokument käib juba vastuvõetud hagi menetlemise kohta.

Riigikohtu tsiviilkolleegium on nimetatud lahendis esile toonud põhimõttelise vajaduse läh- tuda vea tagajärgede hindamisel selle mõjust koostoimes teiste asja iseloomustavate and- metega. Teatavatel juhtudel võib inimese nimekujus eksimise negatiivse tagajärje välistada dokumendi kättetoimetamise viis, nt isiklik üleandmine ajalehe kaudu teatavakstegemise asemel, isikut identifitseerivate muude andmete täiuslikkus (isikukood, elukoht vm) või asja-

²² Selle näite puhul oluks Sergei Jurjevi karistusandmed registris karistusregistri seaduse § 25 lõike 1 punkti 7 alusel viis aastat pärast Andrei Jurjevi vangistuse ärakandmist.

²³ Vt relvaseaduse § 36 lõike 1 punktid 6 ja 7.

²⁴ Vt avaliku teenistuse seaduse § 16 punkt 1.

²⁵ Vt Kaitseliidu seaduse § 9 lõike 5 punkt 4.

²⁶ Vt turvaseaduse § 23 lõike 1 punkt 2.

²⁷ Vt väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse § 29 lõike 1 punkt 7.

²⁸ Vt kodakondsuse seaduse § 21 lõike 1 punkt 4.

²⁹ Vt välismaalaste seaduse § 12 lõike 4 punkt 5.

³⁰ Vt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 2003. aasta 22. septembri otsus nr 3-2-3-1-03.

olu, et isikul on menetluse kohta küllaldaselt andmeid (asja number või muu viide menetluse sisule).

Kui on täidetud tingimused, mille kohaselt peaks mõistlik inimene aru saama, et tema on dokumendi adressaat, siis ei saa ta dokumenti ilma talle kahjulike tagajärgedeta tähelepanuta jätta. Samuti ei ole inimesel õigust dokumenti ignoreerida juhul, kui selles on tema varasem nimi, mis on abiellumise või vabatahtliku nimemuutmise tõttu muutunud.

Dokumendis tuleb lähtuda rahvastikuregistri andmetest. Kui haldusorgan ei ole nime õigust kontrollinud, on see tema tegematajätmine, mis näitab, et riik ei suhtu inimese nimesse kuigi suure austusega. Samal ajal ei õigusta see dokumendile reageerimata jätmist või riigiga suhtlemise lõpetamist. Küll aga on asjakohane teha ametnikule vastavasisuline märkus.

Enamasti on dokumendi kättetoimetamine menetlusseadustes³¹ üsna põhjalikult reguleeritud. Üksikasjalik kord saab tagada ja peabki tagama võimalikult kiire ja tõhusa menetluse. Kui isik keeldub temale adresseeritud kutset või dokumenti vastu võtmast, ei välista see dokumendiga seotud õiguslikke tagajärgi. Sel juhul tehakse dokumendile asjakohane märge ja dokument jäetakse inimese elu- või äriruumi, pannakse tema postkasti või tagastatakse kohtule või haldusorganile. Viimasel juhul loetakse dokument adressaadile kättetoimetatuks.

Probleeme võib tekkida juhul, kui on vaja eristada laialt tarvitusel olevat nime kandvaid isikuid, kellel on hulganisti nimekaime. Dokumendi saanud mõistlik inimene ei õigusta oma tegematajätmissi väitega, et ta pidas dokumenti oma nimekaimu kohta käivaks. Seda isegi juhul, kui näiteks nime Jaan Kask kannavad samal aadressil elavad isa ja poeg. Aga kas näiteks *Jaan Kask* peab reageerima nimele *Jaan Kase*? *Kaski* on Eesti rahvastikuregistris 2847, *Kasesid* samuti päris palju – 826. Eesnimi *Jaan* on Eestis samuti laialt levinud (7817)³², mistõttu on suur võimalus, et Eestis elab päris mitu *Jaan Kaske* ja *Jaan Kaset*. Sama probleem võib tekkida ka nende isikute puhul, kes kannavad nimesid *Toomas Tamm* ja *Toomas Tamme*. *Toomaid* on Eestis 6611, nime *Tamm* kannab 5241 ja nime *Tamme* 877 isikut. Siin võib tekkida olukord, kus reageerimata jätmise on põhjendatud, näiteks juhul, kui *Jaan Kask* või *Toomas Tamm* ei ole enda teada osaline üheski kohtuasjas, menetlusdokument saadetakse temale kinnises ümbrikus, nimi on omastavas käändes ja ta elab suures korterelamus, milles elab ka mõni *Jaan Kase* või *Toomas Tamme*. Kas saab siis mõistlikult põhjendada, et viga on tehtud inimese nimes, mitte korterinumbris (eriti kui seegi erineb vaid ühe numbri võrra)?

VIRGO SAARMETS,

Riigikohtu halduskolleegiumi nõunik

³¹ Eriti HMS-i §-des 2–32 ja TsMS-i eelnõu §-des 319–341.

³² Eesnimede kohta käivad andmed on küll pisut vananenud (1995. a seisuga), aga orientiiriks saab neid ometi võtta. Eesnimede andmed pärinevad arvutivõrgus kättesaadavaks tehtud andmebaasist <http://ee.www.ee/Nimed/> ja perekonnanimede puhul on lähtutud isikunimeseaduse eelnõule lisatud sagedamate perekonnanimede loetelust (vt viide 2).

INIMESE NIMI DOKUMENDIS KEELEINIMESE PILGU LÄBI

Õiguskeele, laiemalt halduskeele probleemide kohta on keeleinimeste ja juristide koostööna kirja pandud mitu meetodilist juhendit. Kaalukaim neist on kahtlemata „Ametniku keelekäsiraamat“,¹ mis lähiajal ilmub täiendatud ja parandatud kujul kordustrükina. Vähem kättesaadav on olnud Vabariigi Valitsuse õigusterminoloogiakomisjonis heaks kiidetud „Kohtutöötaja keeleabiline“.² Neis mõlemas on üksikasjalikult käsitletud ka inimese nime kasutamist dokumentides, nimestikes jm ning vaadeldud eesti keele iseärasuste tõttu keerukat nimede käänamist. Ometi ollakse nimedega endiselt kimpus.

Et asjad sugugi korras ei ole, et väära nimekirjutusega võivad kaasneda ka juriidilised segadused, sellest on aeg-ajalt siin-seal juttu olnud. Tõsisemalt võttis probleemi vaatluse alla kirjastaja Heido Ots artiklis „Mida teha ametliku abrakadabraga?“³ Nimeküsimumused kerkisid üles ka X õiguskeelepäeval (4. detsembril 2002), kus otsustati asjaga taas tõsisemalt tegelema hakata. Et probleemi olemasolust laiemalt teada anda, vormistati keelepäevast osavõtjate soovitusel ministeeriumi kantsleri ringkiri, mis saadeti maa- ja linnakohtutele, Kohtutäiturite Kojale, Notarite Kojale, Pankrotihaldurite Kojale ja maavalitsustele. Seejärel asusid nimeküsimumusi süvitsi uurima kaks inimest: Virgo Saarmets hakkas probleemi lahkama kui jurist, allakirjutanu pidi asja vaatlema kui lingvist.

Selle uuringu eesmärk on registreerida ja süstematiseerida eksimumused, mida tehakse inimese nime kirjutamisel ametlikes teadaannetes⁴ ja kohtudokumentides⁵. Samuti on üritatud pakuda juhiseid, kuidas selliseid eksimumusi vältida.

Eraldi on vaadeldud nimeloendeid, kus nimi on oma algkujul, ja tekste, kus nime on tulnud kasutada käändes.

I. Nimeloendid

Jälgitud on Ametlikes Teadaannetes avaldatud vara arestimise teateid ja täitekutseid, kus nimed esitatakse sageli loenditena. Võiks eeldada, et mingeid probleeme siin tekkida ei saa, sest nimed esitatakse algkujul. Ometi võib leida väga mitmesuguseid ebatäpsusi. Vaatleme neid lähemalt.

---

¹ Ametniku keelekäsiraamat. Õigusaktide ja muude dokumentide koostaja abiline. Tallinn 2000.

² Kohtutöötaja keeleabiline. Koostanud Elli Riikoja. Tallinn 1998.

³ Vt H. Ots. Mida teha ametliku abrakadabraga? – Õiguskeel 2002, nr 1, lk 47–51.

⁴ Ametlikud Teadaanded 09.01.2003 ja 16.01.2003. Lisaks on võetud värvikamaid näiteid ka teistest numbritest.

⁵ Vt Riigikohtu lahendid 2001; <http://www.nc.ee/lahendid/01.09.2003>.

1. Nimed pöördjärjestuses ja komata

Armatov Avo / Ardon Annes / Aren Heiki /---/ Eha Maie .. (kohtutäitur Kalmet, 09.01.03)
 Ciemgalis Janis / Denissov Oleg / Denissova Erika /---/ Drozdova Anželika [p.o Anželika] ..
 (kohtutäitur Kalmet, 09.01.03)
 Raud Aivar / Aedmaa Arvi / Andersohn Kaidi /---/ Pekka Vladimir ..
 (kohtutäitur Kolsar, 09.01.03)
 Ainola Ain / Alliksaar Udo / Daniltšuk Sergei /---/ Margus Leo .. (kohtutäitur Järvala, 09.01.03)
 Aasrand Arti / Akopjan Georgi / Akramov Aleksei /---/ Lauri Oleg .. (kohtutäitur Vellet,
 09.01.03)
 All Aivo / Allik Madis / Antik Kajar /---/ Viktor Peeter .. (kohtutäitur Marjak, 09.01.03)
 Adra Mart / Bondarenko Marek / Fedulajev Aare /---/ Koit Ülo .. (kohtutäitur Martin, 09.01.03)
 Paulson Aleksandr / Pavljuk Aleksandr / Peterson Andres /---/ Sepp Anzela [p.o Anžela] ..
 (kohtutäitur Moldau, 09.01.03)

2. Nimed pöördjärjestuses ja komata, kohati ees- või perekonnanimi või mõlemad väikese algustähga

Aljunina Ljudmilla / Antikainen Ludmilla / Bonus Andrei /---/ Larin andres .. (kohtutäitur Paabo, 09.01.03)
 Harjo Oleg / Haug Jaanis / Hein Madis /---/ Heldja jaan .. (kohtutäitur Kalmet, 16.01.03)
 Afanaskin boriss / Aleksejev sergei / Aleksejev valeri .. (kohtutäitur Järvet, 16.01.03)
 lumi vello / luzin [arvatavasti Lužin] vassili / lõhmist aivar .. (kohtutäitur Järvala, 16.01.03)

3. Nimed ühe loendi piires nii päri- kui ka pöördjärjestuses

Svjattseva Tatjana / Zahharova Anna / Zolin Juri / Rein Leppik / Marina Lesihin / Viktor Levakov .. (kohtutäitur Moldau, 16.01.03)
 Eimre Sandra / Estorn Andi / Glavatskih Galina /---/ Margus Pauloja .. (kohtutäitur Kalmet, 16.01.03)

NÕUANNET

Nimeloendite koostamisel tuleb juhinduda järgmistest põhimõtetest.

- Eesti nimekirjutustraditsioonile toetudes tuleb eelistada pärijärjestust. Pärijärjestuse puhul kirjutatakse kõigepealt ees- ja seejärel perekonnanimi (*Jüri Saan*).
- Pöördjärjestuse puhul kirjutatakse kõigepealt perekonna- ja seejärel eesnimi. Pöördjärjendis tuleb kasutada koma, sest eesnimi satub perekonnanime täpsustava järellisandi rolli (*Saan, Jüri*). Kui koma ära jätta, tekib probleeme selliste nimedega, kus mõlemad nimeosised võib käsitada eesnimena (*Margus Leo / Koit Ülo / Eha Maie*). Pöördjärjestuse kasutamine on õigustatud pikemates nimeloendites, kui eesmärk on perekonnanimed tähestikuliselt järjestada. Tekstis pöördjärjestust ei kasutata (*välja mõista Šekarev, Dmitrilt p.o välja mõista Dmitri Šekarevilt*).

- Ühe nimeloendi piires ei tohi kasutada korraga nii pöörd- kui ka pärijärjestust. Tuleb otsustada ühe kasuks.
- Et inimese nimi kirjutatakse suure algustähega, see peaks olema selge igale kirjaoskajale. Väiketähega kirjutamine on õigekirjareegli ränk rikkumine, mida ei saa millegagi õigustada.⁶

II. Inimese nime kasutamine kutsetes, teadetes ja kohtulahendites

Vaadeldud on inimese nime kasutamist kohtukutsetes (KoK), väljatöstmisteadetes (VTT), täitekutsetes (TK), enampakkumisteadetes (EPT), kohtuteadetes (KT), pärimisteadetes (PT), aadressiandmete muutmise teadetes (AaMT), abieluvararegistri kandeteadetes (AvrKt) ja Riigikohtu lahendites. Tegemist on tekstidega, kus on tarvis nime ka käännata. Kuidas seda tehakse?

Dokumendi täpsuse huvides soovitatakse säilitada nime algkuju. Et see tekstis üheselt selguks, kasutatakse järgmisi vormistusvõtteid.

1. Nimi jäetakse nimetavasse, kuigi lause grammatiline struktuur nõuab käänamist

Teadetest ja kutsetest on pärit järgmised näited:

Elviira Lannes hagi (KoK); hagi Nikolai Politanov vastu (KoK); kutsub Sergei Tereškov kohtuistungile (KoK); kohtutäitur Ero Marjak büroosse (TK); tagatisraha tasuda Ivi Kalmet arveldusarvele (EPT); tuleb tasuda Mati Kadak arvele (EPT); hagi Jaanus Prual vastu (KT); Asta Parktal pärimisasi (PT); Aino Maidok pärimisasi (PT); hagi Aivar Kuusk vastu (KoK); kohtutäitur Reet Vokk büroosse (TK); kostjate T. Laur, M. Valk, I. Pais kasuks (KT); hagi Marek Sulg vastu (KT); Elve Heinväli pärimisasi (PT); kohtutäitur Ülo Õuekallas büroosse (TK); Iris-Olivia Keskinen pärimisasi (PT); registrikaart Tiia Pind kohta (AvrKt); hagi Janek Kõiv vastu (KoK).

Kohtulahenditest võib lugeda järgmist:

.. tühistada Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 8. jaanuari 2001. a otsus Rünno Johanson süüditunnistamises (resolutiivosas) (3-1-1-41-01, KrK); otsus Tark süüditunnistamises (päises) (3-1-1-61-01, KrK); Tigane süüdistuses (päises) (3-1-1-124-00, KrK).

2. Nime käännatakse, tüvevokaal ja käändelõpp eraldatakse ülakomaga

2.1. Nime on õigesti käännatud

Näiteid teadetest ja kutsetest:

kutsub Vladimir Kazakov'i eelistungile (KoK); Eduard Zaitsev'i hagi Vladimir Kulnitš'i vastu (KoK); kohtutäitur Katrin Vellet'i büroosse (TK); rahuldas Sirje Tanilas'e hagi (KT);

⁶ Väiketähega võivad olla üksnes mõned Eesti oludes harva ettetulevad aadlipartiklid, nagu *de, von* jm.

mõista välja Jaanus Prual'ilt (KT); mõista välja Tiiu Mahlapuu'lt (KT); lõpetada Andres Tiideberg'iga sõlmitud tüürileping (TK); Jaak Saal'i pärimisasi (PT); August Reinurm'e pärimisasi (PT); Helmi Tiits'u pärimisasi (PT); Tallinna notarile Sirje Rõõm'ule laekunud avaldus (PT); Ermeliine Adler'ist järelejäänud pärandvara (PT); Aavo Meister'i pärimisasi (PT); Tallinna notari Ragne Tehver'i menetluses (PT); Tallinna notari Anne Saaber'i menetluses (PT); Karmo Tiivel'i pärimisasi (PT); müüb Jan Joosta'le kuuluva (EPT); müüb Gabriel Kiisa'le kuuluva (EPT); mõista välja Veiko Lillevälja'lt (KT); mõista välja Mart Aosilla'lt (KT); Leida Helene Kalda'st järele jäänud pärand (PT); Aadu Ränne'st järele jäänud pärand (PT).

Näiteid kohtulahenditest:

Haidak'u hagi (3-2-1-155-01, TsK); Lasn'i hagi Suviste vastu (päises) (3-2-1-129-01, TsK); Vill'i hagi Liiva, Laikmaa ja Orissaar'e vastu (päises) (3-2-1-160-01, TsK); Pilman'i hagi (päises) (3-2-1-88-01, TsK); Kondratenkov'i süüdistuses (päises) (3-1-3-14-01, KrK); karistas Kiili't rahatrahviga (resolutiivosas) (3-1-1-62-01, KrK); vedas koos Sagadi'ga (tekstis) (3-1-1-120-00, KrK); petsid Lohu'lt välja (tekstis) (3-1-1-124-00, KrK) jne.

2.2. Nime on moonutatud

Näiteid teadetest ja kutsetest:

hagi Priit Kuk'ke vastu (KoK); hagi Marina Hütt'i vastu (KoK); tasuta tagatisraha Risto Sepp'a arveldusarvele (EPT); välja mõista Ene Värk'ilt (KT); Tallinna notari Aivar Mesikäpp'a menetluses (PT); Johan Süld'i pärimisasi (PT); mõista välja Rein Lind'ilt (KT).

Näiteid kohtulahenditest:

Peet, Peet'ile, Peet'i (tekstis) (3-2-1-154-01, TsK); Nirk'i hagi (3-2-1-109-01, TsK); hagi Tiidelepp'a vastu (päises), edaspidi Tiidelepa (3-2-1-88-01, TsK); Pikk'a vastu (päises); Pikka (om), Pikkale, Pikkaga (läbivalt) (3-2-1-59-01, TsK); Hagi Lauk'i vastu (päises), edaspidi Lauku (3-2-1-40-01, TsK); Puusepp'a vastu (päises), edaspidi Puusepa (3-2-1-53-01, TsK); tõlk Lomp'i juuresolekul (päises) (3-1-1-114-01, KrK); alustas kallaletungi Sööt'ile (tekstis) (3-1-1-100-01, KrK); süüdistatus Kuk'ke kallaletungimises (tekstis) (3-1-1-100-01, KrK) jne.

3. Nime käänatakse, selle algkuju on poolpaksus, käändelõpp tavalises kirjas

3.1. Nime on õigesti käänatud

Näiteid:

kutsub kostjana **Olev Valku** (KoK); kutsub **Robert Kingiseppa** kolmanda isikuna (KoK); müüb **Priit Kajarile** kuuluva (EPT); välja mõista **Ljudmilla Tumanovalt** (KT); välja mõista **Gerli Reinmannilt** (KT); välja mõista **Aleksei Pabenkolt** (KT); välja mõista **Kalle Tarbelt** (KT); **Tiia Teasest** järele jäänud pärandvara (PT); **Helju Keskkülast** järele jäänud pärandvara (PT); **Juta Andersoni** pärimisasi (PT); **Maie Liivaku** pärimisasi (PT); **Ester Kõrgesaare** pärimisasi (PT); Algatab **Sergei Šiši** aadressandmete muutmise (AaMT).

3.2. Nime on moonutatud

Näiteid:

Avo-Rein Kütti pärimisasi (PT); **Krista Lauki** pärimisasi (PT); **Tiiu Raudseppa** pärimisasi (PT).

NÕUANNET

Seotud tekstis tuleb nime käämata nii, nagu lausestruktuur ette näeb. Tuleb vältida nime moonutamist ja kõrvalekaldeid grammatikareeglitest.

Enamasti tuleb eesti isikunimesid käämata üldkeelesõna muuttüübi järgi (Ööbik : Ööbiku : Ööbikut – käändub nagu *õpik*-tüüpi sõna; Lepp : Lepa : Leppa – käändub nagu *sepp*-tüüpi sõna).

Paljude nimede kohta aga see reegel ei kehti.

Näiteks:

- 1) nimed, millel puudub kirjakeeles tuntud üldsõnaline vaste. Näiteks need, mida saaks käämata *number*-tüübi järgi, kuid mis käänduvad nagu *õpik* (nt Petter : Petteri : Petterit);
- 2) nimed, mida peaks käämata nagu välte- või laadivahelduslikku sõna, kuid kääntakse nimeomaniku soovi kohaselt nii, nagu oleks astmevahelduseta (nt Mägi : Mägi : Mägit, mitte Mägi : Mäe : Mäge; Saad : Saadi : Saadi, mitte Saad : Sao : Saadu);
- 3) nimed, mille omastavale peaks reeglipärasel kääntamisel lisama *-me* või *-da*, mis tähendab, et neid tuleks käämata *habe-*, *liige-* või *pime-* tüüpi sõnade järgi (nt Kübe : Kübeme : Kübet, Aste : Astme : Astet, Tige : Tigeda : Tigatedat), kuid kääntakse *kõne-* või *tubli-* tüübi kohaselt (Kübe : Kübe : Kübet, Aste : Aste : Astet, Tige : Tige : Tiget). Teisisõnu: jäetakse ära *me-* ja *da-* silp;
- 4) soome *nen*-liitelised perekonnanimed, mida võib käämata ka nagu eesti *ne*-liitelisi sõnu (nt *Kekkonen* : *Kekkoneni* või *Kekkose*);
- 5) nimed, mille kääntamine oleneb nime kandja soovist (kas *Kallas* : *Kalda* või *Kallas* : *Kallase*; *Meri* : *Mere* või *Meri* : *Meri*). Kui inimene soovib, võib tema nime käämata üldise tüübi, mitte vastava üldkeelesõna järgi, teisisõnu nii, nagu oleks tegu võõrnimega. See reegel kehtib aga üksnes siis, kui inimese tahe on kindlalt teada.⁷

Nii ametlikes teadaannetes kui ka kohtulahendites oli nime algkuju esiletoomiseks kasutatud peamiselt kolme võimalust:

- 1) nimi oli jäetud nimetavasse käändesse, kuigi lause oleks nõudnud mingit muud käänet;
- 2) käändelõpp oli eristatud teise šrifti abil;
- 3) käändelõpp oli eraldatud ülakomaga.

⁷ P. Pälli kommentaar. Mingi muuttüübi järgi tuleb käämata igal juhul. Inimese soovi ei saa arvestada, kui ta soovib näiteks kääntamist *Lond* : *Lond'le*. Niisuguseid soove on ette tulnud. Kääntamine *Meri* : *Meri* ja *Kallas* : *Kallase* on õieti sõna foneetilise kuju põhjal määratava kõige produktiivsema muuttüübi järgi kääntamine. Selliselt kääntakse võõrnimesid, sest neis ei esine keeleajaloost tingitud kõrvalekaldeid (vrd jaapani nimi *Mori* : *Mori* või hispaania nimi *Vargas* : *Vargase*).

Esimene variant on eesti keele lauseehituse põhimõtteid arvestades lubamatu. Ei saa pidada õigeks ka seda, kui perekonnanime nimetavasse käändesse jätmise eesmärgil esitatakse nimi pöördjärjestuses, st kirjutatakse perekonnanimi enne eesnime (nt *Kask, Toomase kohtuasi*).

Teine, viimasel ajal levima hakanud variant – eri šriftide kasutamine – ei lähe küll otseselt vastuollu grammatikareeglitega, kuid on harjumatu ja tülikas.

Kõige rohkem oli kasutatud ülakoma. Ülakoma on omal kohal võõrnimede käänamisel, kui nimi lõpeb häälduses täishäälikuga, aga kirjas kaashäälikuga (nt *Diderot 'le*), või häälduses kaashäälikuga, aga kirjas täishäälikuga (nt *Wilde 'ist*).⁸ Eesti nimede ülakomaga käänamisel on nii oma vourused kui ka puudused. Vooruseks võib pidada, et nii on võimalik selgesti esile tuua nime algkuju (vt p 2.2). Puuduseks on aga, et see muudab teksti kohmakaks ja põhjustab mõne nimetüübi puhul moonutusi (nt *Lepp'a hagi* ja *Mesikäpp'a büroosse*). Seetõttu tuleks olla ettevaatlik.

- Ülakoma kasutamine on õigustatud eelkõige siis, kui perekonnanime algkuju on omastava või muu käände kujuline. Seda võiks kasutada üks kord teksti alguses, edasi saaks ka ilma ülakomata (*Eugen Mäe 'lt varastatud ... edaspidi ... tagastada Eugen Mäele*).
- Veel parem oleks dokument sõnastada nii, et nimi tuleks esile algkujul. Nii võiks kohtukutsetes olla kutsutava nimi teksti alguses üttena.

Näiteks:

Alfred Kask, Tallinna Linnakohus kutsub Teid ..., edaspidi hagi Alfred Kase vastu.

Nime käänamise vajadusest päästab ka mõnest trafaretses väljendist loobumine.

Näiteid:

Harjumaa ja Tallinna kohtutäitur Mati Kadak teatab, et Harju Maakohtu 02.10.2002 otsuse alusel tõstetakse Vassili Tjagunov 21.01.2003 kell 10 välja elamispiinnalt aadressil Põllu 1-224 Keilas,

mitte: Harjumaa ja Tallinna kohtutäitur Mati Kadak teatab, et vastavalt Harju Maakohtu 02.10.2002 otsusele toimub 21.01.2003 kl 10 Vassili Tjagunov'i väljatõstmine elamispiinnalt aadressil Põllu 1-224 Keilas.

13.06.2000 suri Nikolai Hohlov (sünd 02.01.1941). Narva notar Sergei Nikonov menetleb tema pärimisasja,

mitte: Narva notar Sergei Nikonov'i menetluses on 13.06.2000 surnud Nikolai Hohlov'i sünd 02.01.1941, pärimisasi.

- Nime algkuju esiletoomiseks kasutatakse ka sulge (nt *Manivald Silla (Sild) hagi ... edaspidi Silla väited, mõista Sillalt välja*).

RIINA METSLAID,
Riigikohtu bibliograaf

⁸ Vt **M. Ereht, T. Ereht ja K. Ross.** Eesti keele käsiraamat. Tallinn 2000, lk 116.

KEELETOIMETAJATE SEMINARI I LENNU LÕPETAMISE PUHUL

2000. aasta 1. jaanuaril jõustus Vabariigi Valitsuse määrus “Õigustloovate aktide eelnõude normitehnika eeskiri”, mille § 2 lõikes 1 on öeldud, et seaduse eelnõu keelekasutus peab järgima eesti kirjakeele normi ning olema üheselt arusaadav. Eeskirja § 29 kohaselt nimetatakse seaduse eelnõu seletuskirjas eelnõu keeleteimetaja nimi ja ametikoht. Samad nõuded kehtivad Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu ja ministri määruse eelnõu ning nende seletuskirjade kohta. Seni on neid nõudeid paljudel juhtudel täidetud formaalselt ja üks põhjus jätta keeleteimetaja kaasamata on kindlasti olnud õigusaktide eelnõude keeleteimetajate vähesus.

Järgmisel aastal on Eesti Euroopa Liidu riik. Tõlkimine on eeldatavasti mahukamaid tegevusi selles uues koosluses. Teada olevate andmete järgi ei ole õigusaktide keeleteimetamist või muud keelejärelvalvet EL-is ette nähtud. Kuid juba praegu kammitseb meie õigusloojat eesti keelele võõras, kummaline sõnaseadmine, millest sageli on iva raske leida, võib-olla asjatugi otsida. Tõlgete kaudu on levimas mõttelaad, mis võib meid jätta ilma eesti keelele omasest lauseehitusest, eestlase keeleloogikast, tarbetekstile sobivast vaashoitut sõnakasutusest ja ka õigekirjast.

Seda ei tohi lasta juhtuda. Seepärast peaks õigusaktide eelnõude keeleteimetamine olema iga ministeeriumi kohustus. Kohustust saab siiski täita vaid juhul, kui on keeleteimetajaid, keda kaasata. Et koostada pädevate keeleteimetajate andmekogu, otsustas Justiitsministeerium korraldada 2002. aastal õigusaktide keeleteimetajate võistluse. Sellest teatati ajakirjanduses. Proovitööd edastati osalejatele elektrooniliselt või posti teel. Proovitöö toimus kahes voorus: esimene proovitöö oli kõigile taotlejatele ühesugune. Esimese töö edukusest sõltus pääs konkursi teisele voorule, kus tuli toimetada kokku kümme lehekülge Eesti õigusakte ja rahvusvahelise õiguse akte, mis olid võetud Riigi Teatajast. Esimese vooru töid saime üle saja. Proovitööd hindas komisjon koosseisus Kaia Alasi, Tiiu Erelt, Krista Kerge, Taima Kiisverk, Maire Raadik, Eda Prii ja Aime Vettik.

Teisele voorule pääses 28 andmekogusse kandideerijat ja neist jäi sõelale 11 inimest. Kvalifikatsioonikomisjoni soovitusel otsustas Justiitsministeerium korraldada andmekogusse kandideerijate täiendusõppe, et tulevaste keeleteimetajate taset ühtlustada. Õppe ajal lisandus 11 kandideerijale veel 3 inimest.

Keeleteimetajate hindamiseks ja juhendamiseks ning järelvalveks on justiitsministri 2002. aasta määruse nr 24 “Õigusaktide eelnõude keeleteimetajate andmekogu loomine ja pidamine”¹ § 4 kohaselt moodustatud komisjon, kes hindab andmekogusse kandmist taotlevate

¹ RTL 2002, 51, 723.

isikute oskusi, otsustab keeleteoimetaja andmekogusse kandmise, annab keeleteoimetajatele juhiseid termini- ja muu keelekasutuse ühtlustamiseks, vajadust mööda kontrollib keeleteoimetajate töö tulemusi ning korraldab keeleteoimetajate koostööd. Komisjoni kuuluvad Kaia Alasi, Taima Kiisverk, Eda Prii, Maire Raadik ja Aime Vettik. Komisjon võib töösse kaasata õigus- ja muude valdkondade spetsialiste.

Seaduse mõte peab olema selge. Kindel on, et värske keeleteoimetaja tuleb toime, kui koostöö õigusakti loojaga või tõlkijaga ning valdkonna asjatundjaga laabub, kui ta sirvib sõnastikke või pöördub Eesti Keele Instituudi keelenõuande või oma kogenuma kolleegi poole. Tähtsaim aga on keeleteoimetaja teadmine, et meil on võimalik säilitada korrektne eesti õiguskeel, kui me seda tahame. Eesti keelt ei kaitse institutsioon, vaid mõttelaad.

Justiitsministeeriumi kodulehel avaldatud andmekogusse on kantud 14 keeleteoimetaja andmed. Nad on aktiivselt osalenud täiendusõppes ja sooritanud õigusaktide keeleteoimetaja eksami. Seda kinnitab tunnistus, mis antakse **Kai Adamsonile, Urve Buschmannile, Helve Hennosteale, Kalle Järveküljele, Jana Kuremäele, Endel Kuusile, Sven Maansole, Eva Nilsonile, Kristina Nõgolsile, Enel Ormusele, Evelin Piibule, Hele Pärnale, Taimi Rosenbergile ja Leeni Silgule.**

Kõigile palju jõudu ja head koostööd!

KAIA ALASI,
Justiitsministeeriumi nõunik,
seminari korraldaja

KEELENORMI TÄNAPÄEVANE OLEMUS (1)

Vabariigi Valitsuse määrusega¹ on eesti kirjakeele norm ametlikult kohustuslik. Paraku on avalikkuse arusaam keelenormist XX sajandi algupoole päritolu ja selle mõistesisu piiridub enamasti õigehääluse, õigekirja ning normitud sõnamuutmisega. Harvem liitub nimetatule mõningane sõnakujude ühtlustamise taotlus (pigem *hea* kui *hää*), paronüümide leksikaalse sisu täpsusnõue (mis erinevus on *värvil* ja *värvusel*) ja veel mõni tähistajavaliku seik (*järgi* või *järele*, *teineteise* või *üksteise*, *õieti* või *õigesti*).

Kõik seesugused normingud – kontekstivi tähtsad praegugi – olid esiplaanil ühiskirjakeele loomise ajal. Inimeste tegelik, loomulikult omandatav emakeel oli siis murre ning tänapäeva eesti kirjakeel pidi hõivama uusi funktsioone (eestikeelne teadus, üldhariduse kasv ja avar-dumine, tõlkeilukirjanduse valiku laiendamine ja euroopalikult mitmekesine ajakirjandus, iseseisva riigi toimeala jne). Tänapäeva eesti keele arendamine „mõtlemisvõimeliseks“ tun-netusatribuudiks nõudis XX sajandi algupoolel just murdevariantide ühtlustamist ning nende käibe piiramist ühtse ja haritud keeleruumi nimel. Ka loomulikku sotsiaalselt tingitud variee-rumist nagu släng tauniti, tunnistades vaid funktsionaalselt põhjendatud stiilierinevusi, nagu need ilmnevad näiteks ilukirjanduse ja ametisuhtluse vahel. Samal ajal on korraldamise objektide hulgas algusest peale püsinud oskuskeel.

XX sajandi keskpaigaks oli keelesituatsioon muutunud. Eesti kirjakeel oli kasvava hariduse ja suure sisemigratsiooni oludes muutunud keeleks, mida tema igapäevases vormis sai loo-mulikult omandada. Teisisõnu: eesti ühiskirjakeel muutus noorema põlvkonna emakeeleks. Murded olid aastakümneid tõrjutud olekus, tähistades tarbesuhtluses pigem madalat sot-siaalset staatust ja tõustes samas ka poeetikavahendiks. Murde kõnelemine ja kirjutamine muutus markantseks. Kirjakeele staatus oli seevastu väga kõrge, kui meenutada kas või argiolukorras vajalikuks peetud vabandusi *à la* „Oi, ma vist ütlesin valesti“, „... käänasin valesti“. Suhtluskaaslase keelt parandab eestlane seniajani.²

Siinkirjutajale ei ole teada ühtki teist loomulikku keelt, millel oleks nii tugev ja ühtne kirjakee-le alus, et igapäevasuhtluski käib kirjakeele vabamas vormis. Nõnda liigitab kohalik entsük-lopeedia igapäevakeele juba 1989. aastal eesti kirjakeele allkeelte ehk funktsionaalstiilide hulka.³ Küllap on eesti kirjakeele sellisel olukorral omad objektiivsed põhjused, mida oleks põnev vaagida: kas see on kompaktne ja väike keeleala, väga ammu levinud kirjaoskus, pikaajaline hariduspüüdlus, kultuuriomane isiklike teadmiste rõhutamise vajadus või midagi muud. Keeleteadlane Valter Tauli väidab, et igale keelevormile on alati omane dihhotoomia,

¹ Vabariigi Valitsuse 1995. aasta 3. oktoobri määrus nr 323 „Eesti kirjakeele normi kehtestamise korra kinnitamine“ (RT I 1995, 79, 1349; sõnastusparandus RT 1995; 86; muutmine RT 1997, 75, 1272).

² H. Pajupuu. Kuidas kohaneda võõras kultuuris. Tallinn 2001.

³ ENE 8. kd; kirjakeele artikli autor Henn Saari.

s.o ametliku ja vabama kasutusvormi olemasolu.⁴ Kui see nii on, siis võib oletada, et eri kirjakeeltes ei kattu normitud ja vaba vormi kasutusala.

Eesti olukorda iseloomustab järgmine näide. Noored eesti emad liitusid kümmeaastase eesti soomlaste lastekeeleprojektiga. Rõhutati lastekeele regulaarse lindistamise tähtsust ja sedagi, et hoidjakeele lindile sattumine on niisama tähtis kui talletatud lapse jutt. Nii eesti emad talitasidki. Tulemuste usaldusväärsus seati siiski kahtluse alla. Nimelt arvasid soome juhendajad, et eestlased on oma lastega lindikrambi tõttu hakanud kirjakeelt rääkima: nii võõras tundus soomlastele see, et kõnelemisel kasutati midagi muud peale kohaliku murde või linnakeele. Tegelik lindikeel oli aga pingutatud „keelevahetusest“ kaugel: emad rääkisid just nii, nagu nad tavaliselt lastega räägivad. Murdeid see põlvkond lihtsalt ei kasuta ja vähemalt siis veel ei rääkinud haritud ema lapsega ka slängis.

Piirdugem selle keeli võrdleva näitega, et liikuda praeguse keelesituatsiooni juurde, kus normiliike on palju ja normimise mõte teine.

Vähim suhtlusüksus on tekst ja sel tasandil on raske teha ettekirjutusi. Kirjakeele tunnuste hulka kuulub seepärast reeglistuse ja keelendite kasutusväärtuse selgitamise kõrval ka **teadlik valik**. Kirjakeele korraldajad saavad aidata valida, anda põhjendatud soovitusi. Nende võimuses on näidata emakeele kasutajale selle või teise harjumusliku keelendi vormilist kohatust, sisulist ebamäärasust või ennustatavaid kasutusraskusi. Lisaks osutavad õigekeelsusinimesed teatud järjenditüüpide sagedast mitmemõttelisust; keeletehte, sõna või vormi sobimatust kindlat laadi kontekstiga; keelendi stampsust ehk ühe sõnastusvõimaluse põhjendamatu ületarvitust, mis ajapikku hävitab keele tähistuspotentsiaali jpm.

Paraku unustame, et meie harjumuspärane keel ei ole veel terve eesti kirjakeel, ega märka sedagi, et eesti keel on samal ajal meie peamine – või ehk ainuski – tööriist. Teadlik peab selle keele kasutus olema siis, kui inimese amet tingib suuliste või kirjalike tekstide moodustamist. Keelenorm on ametlikkuses kohustuseks tehtud selle nimel, et institutsionaalne suhtlus sujaks ka vastuvõtu küljest vaadates. Eeldataval alusel koostatud tekst lubab ennast samal alusel adekvaatselt tõlgendada.⁵ Teksti koostaja mõte ei ole, et 5. novembri kiri päralt jõuaks, tellija ei soovi homme kell kolm ettekandjat, vaid kumbki loodab, et kohale jõuaks kindla sisu ja rõhuasetustega sõnum.

Ühiskeele ja kirjakeele mõistesuhe

Eesti kirjakeel oma kasutusulatuse erilises on ühtaegu meie ühiskeel ega ole ka. Kirjakeel on nimelt palju avaram mõiste kui ühiskeel. Ühiskeel on kitsalt tänapäevane ja kujuneb kõigile eestlastele tinglikult ühiste (sarnaste) kasutussituatsioonide kaudu, sh kodused vm

⁴ V. Tauli. Keelekorralduse alused. Uppsala 1968.

⁵ Täielikku adekvaatsust enamasti ei saavutata (ehkki õiguses peaks seda taotlema), sest lugejal tuleb vallata kõiki haakuvaid akte, kohati ka tõlgendusastandeid ja -reegleid.

privaatsed olukorrad ja avalikud tüüpolukorrad, sarnane üldharidus, suure mõjuga meedia-tekstid, tööolustikku ühendav keelekasutus, keskmine kokkupuude seaduste või madalama tasandi õigusaktidega jpm. Kirjakeel on alanud palju varem ja hõlmab palju enam, kui mõne ühel ja samal ajahetkel elava põlvkonna tüüpolukorrad ja lugemus hõlmata suudaksid.

Esiteks on terve hulk tekste ühiskeele aspektist n-õ latentses olekus. Neid võetakse harva kätte, olgu see 1920ndate või 1980ndate ajakirjandus, 1930ndate suurepärase esseistika vm. Isegi eestikeelset väärt ilukirjandust on originaalis ja tõlgetena sedavõrd palju, et ühiskeelt mõjutab sellest suhteliselt väike osa, mille enamasti määrab kooliea kohustuslik lugemus. Niisamuti seisab ootel hulk aimekirjandust, mille väärtust ajahammas on kahandanud või mille püsiväärtusest me infotulvas midagi teada ei saa. Kasutuseta seisab osa raadio- ja telearhiivide varamust jpm. Kõik need on eesti kirjakeele ajaloo aspektist lähiaja tekstid, mis ei mõjuta ühiskeelt kuigivõrd.

Teiseks on kirjakeel ühiskeelest avaram oskussuhtluse tekstide võrra, mis jäävad alati asjatundjate kindla ringi pärusmaaks. Ühelt poolt on need asjatundjad kindla eriala inimesed. Teisalt on teaduslik ja muu erialakirjandus, sh erialane ajakirjandus kahtluseta eesti kirjakeele osa ja seega keelekorralduse objekt. Ta toetub kõiges kirjakeele baasile, erinedes vaid oskussõnade või -väljendite võrra. Terminikorrastus on lingvistika ala: hindamaks ametlike terminite tekstiomadusi on vaja arusaamist sõna ja väljendi normsest ehitusest, oskuskeelele vajaliku tüve seostamisest terminipesaks, tüvede tekstistrateegilistest esinemis- ja kombineerimisvormidest, mille tingib eesti keele korrapära jne.

Inimese vaatenurgast tähendab see, et oleme eriala õppides omandanud terminid ka siis, kui nad keele aspektist on üsna ebaõnnestunud, mistõttu siingi tuleb olla valmis oma harjumusi muutma. Meil on igapähele oma idiolekt ehk isikukeel, mis hõlmab kirjakeelest paratamatult juhusliku osa ega kattu kõiges ka ühiskeele abstraktse mudeliga.

Ühiskonna aspektist on pilt sootuks teine. Aktuaalseks muutub nii ühis- ehk üldkirjakeele ja oskus(kirja)keele ühtsus kui ka nende vastandus. Oskuskeel on kirjakeele osa, kuid ei ole ühiskeele osa, vaid kogum asjatundjarühmade erikeeli. Need keelevariandid on aga siiski eesti keel ja kirjakeelekorralduse objekt väga tähtsal põhjusel. Erialateave muutub aja jooksul üldteabeks, tänane teadus on mõttekas siis, kui ta on homme aabitsatõde või vähemalt lõimitud naaberladedegi praktikasse. Teisisõnu: **terminite voog oskuskeelest üldkeelde hoiab eestikeelse üldhariduse modernsena.**

Silmas ei peeta mitte ainult kooliharidust, vaid ka igat laadi oskusteabe tähtsust halduses vm avalikus elus. Näiteks on igal tööalal tasandeid ja ameteid, kus saavad kokku mitu eriala ning nende majandamine ja õiguslik regulatsioon. Samal ajal on peamine töövahend keel, info sisend ja väljund on tekstid. Järelkult on moodsa keeleteabe levik vältimatu. Niisamuti on õigustekstilike, millega puutub kokku pea iga elanik, iga töötaja. Selle kõrval harib meedia inimesi märkamatu ühivastutusse liikuv alal. Üldhariduse niisuguse avara mõiste juurde tuleb keelenormi vaagides allpool tagasi tulla. Tähtis on aga see, et **terminite**

voogu tuleb termineid luues ette näha. Näiteks on hiljutise sajandivahetuse eesti teadus-tekstis uurimusandmeil võõrsõnu 12%, igapäevakeeles aga kuus korda vähem. Tulevase hariduse ja avalike tekstide tavakohase mõistetavuse nimel tuleb hoida lahti kesktee nende kahe allkeele tekstinormide vahel: omatermin tuleb hõlpsa laentermini kõrvale luua teadlikult.

Imelikul kombel aga pörkame inimpsüühika karidele. Uus võõrsõna tundub peen ja õige, uus omasõna võõrastav ja vale (vrd iseleviv *šoppama* ja uue õigekeelsussõnastiku levimata *poodlema*). Niisugusest hoiakust aitab üle teadlikkus: vajalikul hetkel saab kenasti kirjutada *poodlemise kasvust*, mida näitavad viimase aja *poodlusuuringud*. Järgmise põlve kultuuri- või konjunktuuriuurijal ei tule pähegi, et tuletatud *poodle*-tüvel midagi häda võiks olla. **Emakeel on harjumus, aga haritud inimene ei ole harjumuse ori.** Keelekasutuse regulatsiooniga tuletatakse seda talle meelde.

Keele kasutusnorm. Igapäevase keelekasutuse ja ametliku keelekasutuse suhe

Igapäevakeel on eesti kirjakeele osa. Miks see ajalooliselt nii on, sellest oli juttu eespool. Samal ajal on igapäevakeel kirjakeele **vaba** (mitteametliku, informaalne) **suhtluse** vahend. Sellises vähese sotsiaalse distantsiga suhtluse alas on omakorda mitu stiilikihti, mille hulgas madalstiilset kirjakeelest üldse tõrjutakse. Tõrjutud osa on slängiline, kohati ka vulgaarne jms, ehkki kasutab vähemasti passiivsena ühiskeele vahendeid ning on piisavalt laia levikuga.

Tähtis on arvestada, et „vaba keel“ on loomulik oskussuhtluseski. Näiteks on oma släng arstidel, juristidel ja teistel ametimeestel, kusjuures erialakeele selle variandi grammatilised jooned tulenevad igapäevakeele üldistest tunnustest.⁶ Piltlikult võiks seda ette kujutada umbes nii:

<i>Oskussuhtluse keelevariant</i>	ERIALA FORMAALNE KEEL	POOLAMETLIK (NEUTRAALNE) KEEL	ERIALA SLÄNG
<i>Keeleline alus</i>	Normitud kirjakeel		Argikeel
<i>Suhtlusolude tüüp</i>	Formaalne suhtlus	Neutraalne suhtlus	Informaalne suhtlus

osalejate sotsiaalne distants sotsiaalse rolli täitmise hetkel

maksimaalne minimaalne

⁶ Vt K. Kerge. Kirjakeel ja igapäevakeel. – Eesti keele allkeeled. Toim T. Hennoste, Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 16. Tartu 2000, lk 75–110 (igapäevakeele tunnuseid käsitletakse lk 93–101).

Igapäevakeel ei ole tingimata suuline, vaid avaldub ka kirjalikus erasuhtluses, nt kirjades, meilides, veebiarutlustes jm. Erialaslängki ilmub lähikolleegide töökirjadesse, töistesse sedelikestesse ja märkmetesse, algplaanidesse ja -mustanditesse või mujale kirjalikuna, ehkki on oma esmavormis suuline nähtus. Eesti keele üks norm on seega kasutusnorm, mis sunnib kõnehetkel eristama oma **sotsiaalses rollis** lubatud keeleparameetreid.

Niisiis, **igal keelevormil on oma ametlik, neutraalne ja vaba variant**. See on olemas nii eesti kirjakeelel üldse kui ka eesti oskusekeelel. Kitsamalt võib iga olukord paikneda eespool toodud skaala kahe äärmuspunkti vahel. Me peame väljakuulutatud ja kirjalikult ettevalmistatud ametlikku ettekannet, pikime seda naljaga ning suulises vormis kaldume tahes-tahtmata enam igapäevakeele alusele, kasutades lühendsõnu, grammatikamugandeid või sõnade suulisi variante. Vahel oleme sellises olukorras suhteliselt slängilised, sest kuulamas on ainult lähikolleegid jt asjatundjad, kellele esinedes ei pea nii korrektselt väljenduma ja mõisteid lahti seletama kui paljudes muudes ametlikes oludes. Seesama vabadus ei tule kõne alla formaaljuriidilise teksti puhul, **ükski ametlik töötekst ei saa toetuda igapäevase eesti keele vabale alusele**.

Ehkki formaalne ja informaalne keelekasutus erinevad vanade kirjakeelte puhul tugevasti, on kirjakeelel ka mujal oma formaalne ja informaalne kuju. Näiteks *standard British* on niisamuti *formal* või *informal* ja inglise keele kui võõrkeele õpetusega hõlmatakse mõlemad (vrd nt nii suuline kui ka kirjalik informaalkeelend *I'm ...* ja formaalses kirjakeeles ainuvõimalik *I am ...*). Slängiline ja nüüdismurdeline – Inglismaal sageli ka linnakeele – aines ei mahu ka informaalne inglise kirjakeele mõistesse. Kummatigi erineb selle kirjakeele variantide kasutusala ja kasutusulatus eesti omast suurel määral.

Eriti tähtis on teada, et **keel muutub just oma igapäevase vaba kasutuse alal**. See tingib arginormi tähenduskülje hajususe ja vormi lõtvuse ning muudab keelekorralduse soovitusel väga tähtsaks, olgu need siis mõeldud üldkirjakeele ametliku kuju (peamiselt igasuguse asjaliku suhtluse) parandamiseks või kindla allkeele, nt õiguskeele kui kirjaliku keele täpsuse suurendamiseks.

Üks näide. Argikeeles on muutumas *tav*-vormi kasutusnorm. Seni on seda moodustatud ainult sihilisest verbist. Nüüd saab öelda ka *üsna elatav korter*, kuigi *korterit elama* ei ole võimalik. Sellel vormil on alati olnud palju tähendusi, kuid vähesed sobisid *olema*-verbi juurde. Näites *esitavatav pala* 'pala, mida olevikus või tulevikus esitatakse' ei olnud *tav*-vorm kunagi öeldises (vrd *Pala esitatakse täna või homme*). Mõni selline omadus- või seisunditähendus vormil oli, kuid *tav*-iga märgitud püsiomadused iseloomustasid elutut (*söödav õun* ja *õun on söödav*). Võimalikkustähendus tuli esile ainult tunnetusverbi alusel, nt *Jutt on või ei ole [mulle] mõistetav* – ja siiski nõrgalt (vrd tõlgendusi 'ma ei mõista' ja 'ei ole võimalik mõista').

Praegu lubab argikeele muutlik norm väljendada ühe ja sama *tav*-lausega hetkeseisundit, võimalikkust või kohustust. Näiteks *Mart on karistatav* tähendab argikeeles ühtaegu seda,

et ta on näiteks vangis või saab mingi muu karistuse (faktitähendused), 'teda saab karistada' (võimalikkus) ja 'teda tuleb karistada' (kohustus). Asjalikus tekstis peab hajusa keelendi asemel iga tähenduse edastamiseks valima mingi ühemõttelise sünonüümse võimaluse, nt *Mart Mardimäele mõistetakse asjakohane karistus, Mart Mardimäed saab karistada [sellise ja sellise sätte alusel], Mart Mardimäed tuleb karistada / peab karistama*. Hea lugeja võiks siinkohal mõtiskleda juuksevahu tarbijamärke üle, mille järgi on kallis salongitoode mitteemaldatav.

Formaalse suhtluse aspektist on soovitusel seega kohustava loomuga, suunates teadlikku keelekasutajat partneri mõistmisraskusi ära hoidma. Normitud keel on riigi ja laia avalikkuse tarbeline atribuut – riigi põhiseaduslik tunnus, meie teabevahetuse, haldus- ja õiguskultuuri ning infosäilituse, asjaliku maailmatunnetuse ja suhtluse peavahend. Korrastatud keel on jätkusuutliku riigi eksistentsiaalse tähtsusega infrastruktuur.

Tähendusruumis ei räägita ehk Eesti keelenormi eripära

Eesti keeleleu jaoks on Euroopa Liitu astumise või seal elamise oludes kõige aktuaalsem üleilmastuva tähendusruumi hõivamine. Üleilmne teabevahetus on laiemas plaanis iga moodsa keele eeldusi. **Tinglik tähendusruum on aga keelsuseta, ta ei võimalda rääkida, kuulata, kirjutada ega lugeda.** Olemas ei ole ei maailma ega euroopa keelt. Euroopa Liiduga keeleliselt ühte sammu käia tähendab eesti keeleühiskonnas seega kõigi Euroopa Liidu ametlike keelte võimalikult head valdamist. Ühises tähendusruumis teeb sünkroonse kaasaliikumise võimalikuks ainult eri keelte normisuhete tajumine. Selle eelduseks on soovitavalt Euroopa mitme kirjakeele valdamine ja eesti kirjakeelenormi nüansseeritud tajumine. Võõrkeele valdamine tähendab oskust samast aineest emakeeles mõelda ja ammutatud teabe sisu emakeeles igati täpselt edastada, sh jälgides olunorme (vaba või ametlik) ja adressaati (võhik või asjatundja, laps või täiskasvanu, haritud või harimatu jne).

Keegi ei kahtle, et eesti ja inglise mõiste ei saa tekstis samamoodi ilmned, sõnad tekstilause samamoodi paikneda jm. Inglise keelele on tüüpiline fikseeritud sõnajärg, mille tingib vähene sõnavormistik. Selle keele normaallause on kalkeerituna „(üks) vaenlane hävitas (see) linn“ ja ei tule kõne alla kirjutada „(see) linn hävitas (üks) vaenlane“, sest subjekti ja objekti see keel käändega ei märgi.⁷ Eestlane saab mõlemat vabalt jutuks võtta ja lause algusse paigutada: *Vaenlane hävitas linna* ja *Linna hävitas vaenlane*. Ka inglise fraas on sõnavormide vähesuses tüüpiliselt „valepidi“ (vrd *Beethoveni sümfoonia* ja *symphony by Beethoven*) jpm. Kui inglise mallide kohmaka kohenduse tagajärg on eesti fraasid *heakskiidu andmise taotlemine Euroopa Komisjoni poolt, proovikabiinid rannahoidjatele naistele* või *alaealiste kriminaalpreventiivse tegevuse abinõud*, siis saab kiita ainult eesti alaealisi, kes *võtavad kuritegevuse ärahoidmiseks meetmeid* – ülejäänud on kuritegevus eesti keele kallal.

⁷ Suuliselt ja tugeva emfaatilise rõhuga sõnal *linn* saab inglase ka linna teemaks tuua (*The town he destroyed*), aga keelte põhimõttelisi tüüperinevusi see ei muuda.

On aga hulk muid norme, mis keeli sügavalt eristavad. Indoeuroopa keeltele on vähe vormivõimalusi, kuid nad on sageli piltlikuma sõnastusega. Metafoorsus ja metonüümilisus avaldub nende formaalseski keelekasutuses palju rohkem, või avaldub seal teiselaadselt kui soome-ugri keeltes nagu eesti keel. On aga kontakte ja norme, mis sarnastavad eri keelerühmagi keeli.

Eesti lauseehitus on sarnane meie vana kirjakeele loojate emakeele omaga, saksa keele lauseehitusega. Sõnalist sidendust on mõlemas rohkem kui inglise keeles, kirjavahemärkide kasutus on samamoodi motiveeritud jm. Ka on saksa sõnamoodustus oma süsteemsuses meile kohati omasem, kuid erinevused on ometi üsna suured.

Sakslane on sedavõrd asjalik, et ei häbene rääkida *Slipenlage*'dest (täht-tähelt 'püksipist' või püksikussepest'), kuna eestlane ütleb delikaatselt *hügieeniside*, alaliigina *miniside* jms. Ka on eestlane üleliigi tuletusaldis ja sõnamoodustuses metonüümiajulgem (vrd sks *Flugzeug*, täht-tähelt 'lennuvärk, lennubahend', ja eesti *lennuk*; sks sõnaühendit *Feuchtigkeitsspendende Creme mit Vitaminen*, täht-tähelt 'niiskust säilitav kreem vitamiinidega', ja eesti komponendi võrra lühemat *niisutav vitamiinkreem* või *vitamiinidega niisutuskreem*).

Inglise keelest erineb eesti keel väga tugevasti.

Eestlane ei saa näiteks keelekasutuse valdkonnale viitamata pealkirjastada asjalikke tekste, nagu seda teeb inglane. Metonüümiline valdkonnaviiteta pealkiri *Strategy and Vision around the Baltic Sea* tuleb tõlkida motiveeritud kujul. Normaalne tõlge ei ole mingil juhul „Strateegia ja visioon ümber Balti mere“. See oleks suisa vale. Sõltuvalt teksti teemast on pealkirja eesti vaste näiteks „Läänemeremaade arstiabi arengustrateegia nägemus“, „Läänemereriikide ruumilise planeerimise strateegia ja tulevikupilt“ vm. Inglise võib teksti pealkirjastada *Functioning, Disabilities and Health*, eesti keele norm väldib metonüümiat ja täpsustab: „Inimese elutalitlus, puuded ja tervis“, teksti sisust sõltuvalt võib olla ka õige „Inimese toimetulek, puuded ja tervishoid“ vm.

Seesama piltlikkuse vähesus on omane igasugusele eesti ametlikkusele.⁸ Inglise räägib tervishoiust ala põhitunnuse kaudu (*health*), lisades vajaduse korral täiendeid (*public health* 'avalik tervishoid', *private health* 'tervishoiu erasfäär, eratervishoid'). Ka *health at work* ei ole mitte bukvaalne 'tervis tööl', vaid *töötervishoid* jne. Eestlase jaoks on analoogne metonüümia pigem argivahend: kui *kassa läks lõunale*, siis tegi seda tõenäoliselt kassapidaja; kui *Viiraltit ei tohi välja viia*, siis käib see tema teoste üle piiri toimetamise kohta. Inglise ametlik uksestilt ütleb „Murder“, eesti oma „Mõrvaosakond“.

⁸ Autor kasutab teadlikult nii enda kui ka kolleegide Tiiu Erelti, Rein Kulli jt avalikkuse ette jõudnud näiteid – neid peaks olema sisu huvides lihtsam jälgida.

Ka keelte mõisteliigendus erineb väga suurel määral. Sakslane räägib *Arbeitsschutz*'ist (ee *töökaitse*), vajaduse korral rõhutades selle osi (*Sicherheit und Gesundheitsschutz am Arbeitsplatz*, täht-tähelt 'ohutus/turvalisus ja tervisekaitse töökohas'). Eesti keeles on *töökaitse* liigid *tööohutus ja töötervishoid*. Nagu näha, sarnanevad eesti keel ja saksa keel mõisteliigenduse poolest omavahel rohkem kui eesti keel inglise keelega, kuid erinevad sellegipoolest suurel määral. Inglise tunnetusviisis on aktsendid sakslase aktsentidega mõneti sarnased, vrd *safety and health at work* (täht-tähelt 'ohutus/turvalisus ja tervis tööil'), puudub aga eesti ja saksa keeles sarnane ülemmõiste. Niisuguseid näiteid on lugematult: venelasel on ülemmõiste sõrmede ja varvaste jaoks, sakslane tähistab ülemmõistega nuge-kahvleid ning eestlane ja teisedki ema-isa (vanemad), kuna teistel ei pruugi olla eesti ühendava paarisõna analoogi.

Keelte suur erinevus võib avalduda aga kindlas allkeeles. Euroopa vanades kultuurkeeletes on näiteks õiguse allkeel (seaduste keel) arenenud aastasadu omasoodu ning kaugenenud tugevasti muu keele nüüdisnormidest ja standarditest. Formaalsus tähendab eriti siin ühtaegu nii ametlikkust kui ka sellega kaasnevat vormelirohkust. Inglise, saksa ja prantsuse õiguskeel on arhailine ja mõjub nende keelte nüüdiskõnelejale kord pidulikuna, kord bürokraatlikuna, olles formaalsustes igal juhul äärmiselt erinev. Niisugust minevikuhõngu kunstlikult luua ei saa. Siin sobib ideaaliks seada ainult soomlasi, kes on oma riiki üritanud suhteliselt noore kirjakeelega hallata meist 50 aastat kauem. Soomlastel on olnud hoolt ja riiklikku tahet korraldada igasugust ametikeelt üldkirjakeele norme silmas pidades ja pidada neid silmas ka õigusakte koostades. Isemoodi probleemne on olukord siiski: üsna raske on kohaldada Euroopa õigustikku liidu riikides, mille õigussüsteemid on ajalooliselt eri alusel, ja seda raskem on selle õigustiku põhimõtteid riigi õigusloomes arvestada.

Selline raske ülesanne võimaldab Euroopa keelte eripära mõista ainult siis, kui suudame korraka hõlmata sama sisu mitme keele väljundis. Mitte kuidagi ei ole õigustatud eesti eduka eliidi ideaal vallata tingimata inglise keelt ja lähtuda ennekõike sellest. Veel kurvem on, et tegelikult ei vallata seda keelt kaugelki nii hästi, et tekstide sisu nüansseeritud täpsusega mõista. Veel kurvem on aga, et Eestis ei vallata seda osa keeltevahelisest tähendusruumist, mida Euroopa õigustik katab: me alles kompame ja õpime, olles sunnitud sõnastama ja rakendama mõtteviisi, mis on kultuuriruumile võõras. Niipea aga, kui me midagi niisuguses vaimus sõnastame, hakkame võõra mõtteviisi alla painutama oma elu (paraku ilma Euroopa sotsiaalse mõtlemise paarisaja-aastase traditsioonita).

Me kipume unustama ülitähtsat asjaolu, et õiguslikult reguleeritakse kindlaid eluvaldkondi nende hierarhias. Õigus seab sõnalisi norme juristile võõrastel aladel ja mitme ala kokkupuutepunktides. Sel põhjusel on eesti kirjakeele normi täpne valdamine ja normi tähistusvõime eripära tundmine iga avaliku elu tegelase, iseäranis Eesti Vabariigi põhiseadusliku haldusala iga tasandi ametniku jaoks hädavajaliku tööoskusena kohustuslik.

Tegelikkuses antakse keeltevahelistele sõnatüvedele keelenormis võimatuid tähendusi, tuuakse eesti keelde mõttetut võõrainest seal, kus mõiste kontekstisünonüüm on meie sõnavara-

normis mitugi, ega teata midagi eri päritolu võõraise mugandamise tavadest, kalkeeritakse võõraste keelte lause- ja fraasistruktuuri, kantakse argikeele norme ametliku keelekasutuse alale, eiratakse muid tekstinorme jpm.

Sel põhjusel võetakse Õiguskeele järgmises numbris luubi alla eesti kirjakeele normi liigid ja kirjakeeleteabe allikad.

Lisatagu ette rutates vaid arusaam riigi ühest kohustusest. Et kirjakeele loomulik omandamine pole praktiliselt võimalik, siis tuleks Eesti riigil selle normi määrusega ette nähtud allikad ka igale oma ametnikule tagada: neid ei pea otsima raamatukogust, vaid peab saama võtta oma kabineti riulilt. Niisamuti on vältimatu oma ametnike, riigi ja omavalitsuse ametiisikute pidev koolitamine.

KRISTA KERGE,
filosoofiadoktor eesti keele alal,
Tallinna Pedagoogikaülikooli üld- ja rakenduslingvistika dotsent,
Tartu Ülikooli Õigusinstituudi õiguskeele lektor

ISIKUNIMI JA SELLE ÕIGUSLIK REGULATSIOON (4)

(Algus Õiguskeeles nr 2, 3 ja 4)

NIMEKORRALDUS AASTATEL 1940–1990

1. jaanuarist 1941 hakkas Eestis kehtima Vene NFSV abielu-, perekonna- ja eestkosteseaduste koodeks,¹ millega tühistati kõik varasemad nime käsitlevad õigusaktid. Alates sellest koodeksist võeti kahe varasema – ees- ja perekonnanime – kõrval kasutusele kolmaski isikutunnus – isanimi.² Ühtegi ainuüksi nime reguleerivat seadust sel ajavahemikul Eestis vastu ei võetud ning kogu nimekorraldus oli koondatud Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeksisse ning ametnikele mõeldud perekonnaseisuaktide registreerimise eeskirjadesse. Võimalused nime muuta või parandada olid väga piiratud.

7. aprillil 1940 hakkas kehtima NSV Liidu Siseasjade Rahvakomissariaadi instruksioon “NSV Liidu kodanike perekonna- ja eesnimede muutmise korra kohta”.³ Selle punktide 1 ja 6 järgi oli nimemuutmine keelatud isikutel, kes olid eeluurimise all, kohtulikult karistatud vms. Selle sätte mõtte oli hoida ära võimalus nime muuta enese varjamise eesmärgil. Varem selliseid piiranguid ei tehtud.

Oluliseks muutuseks võib pidada ka nimetatud instruksiooni punkti 10, mille alusel võis abielus isik jätta oma perekonnanime muutmata, kui abikaasa perekonnanimi muutus. Alaealise lapse perekonnanime muudeti üksnes siis, kui muudeti mõlema vanema perekonnanime. Kui perekonnanime muutis üks vanem, otsustati alaealise lapse perekonnanimi vanemate kokkuleppel või määras selle eestkoste- ja hooldusorgan. Eelnenust järeldub, et abielunaisel oli esmakordselt võimalik ise otsustada, kas võtta abikaasa nimi või mitte. Punkti 7 kohaselt tuli nimemuutmisavaldus perekonnaseisuaktide osakonnas läbi vaadata avalduse esitamisest alates kolme kuu jooksul. Punkti 9 alusel võis avaldaja nime muutmise keeldumise korral esitada keeldumisteate kättesaamisest alates ühe kuu jooksul kaebuse NSV Liidu Siseasjade Rahvakomissariaadi kõrgemalseisvale organile.

26. juulil 1957 kinnitati Eesti NSV Siseministeeriumi ja Eesti NSV Vabariikliku Perekonnaseisuaktide Büroo juhend “Perekonnaseisuaktide registreerimise korra kohta linnade ja rajoonide perekonnaseisuaktide büroodes”.⁴ Juhendi IX osas oli sätestatud perekonna- ja eesni-

¹ ENSV ÜVT 1940, 73, 1007.

² See näitab kõige otsesemalt üleminekut ortodoksi-slaavi kultuuriruumi, kus isanime kasutamine on kogu aeg au sees olnud.

³ NSV Liidu Siseasjade Rahvakomissaride Nõukogu 1940. aasta 7. aprilli instruksioon “NSV Liidu kodanike perekonna- ja eesnimede muutmise korra kohta”. - NSV Liidu Vabariigi Teataja 1940, nr 8 lk 224

⁴ Juhend perekonnaseisuaktide registreerimise korra kohta linnade ja rajoonide perekonnaseisuaktide büroodes. Teenistuslikuks kasutamiseks. Tallinn 1957.

mede muutmise kord, mis varasemat korda ei muutnud. Juhendile olid lisatud perekonna- või eesnime muutmise akti ja perekonna- või eesnime muutmise tunnistuse näidised. Sama juhend sätestas lapsele ees- ja perekonnanime paneku. Punkti 30 alusel anti lapsele vanemate või neid asendavate isikute soovi kohaselt eesnimi ja punkti 31 alusel perekonnanimi. Perekonnanimi anti vanemate perekonnanime järgi, erinevate perekonnanimede puhul sai laps vanemate vastastikusel kokkuleppel ühe vanema perekonnanime. Punkti 32 järgi registreeriti vallaslapse perekonnanimeks ema perekonnanimi, isanimi märgiti ema ütluste kohaselt. Punkti 33 järgi anti lapsele isa perekonnanimi, kui lapse ema oli pärast lapse sünni registreerimist lapse isaga abiellunud. Punkti 37 alusel andis leidlapsele perekonna-, ees- ja isanime lasteasutuse esindaja või isik, kes oli võtnud lapse kasvatada. Punkt 93 käsitleb perekonnanime muutmist abielu registreerimisel. Selle punkti alusel võisid abiellujad võtta kas mehe või naise perekonnanime või jätta endale abielueelse perekonnanime. Punktide 107 ja 108 kohaselt jäeti abielu lahutanud vanemate lastele see perekonnanimi, mis oli neile antud sünni registreerimisel. Kui laste perekonnanime sooviti pärast vanemate lahutust muuta, tuli pöörduda eestkoste- ja hooldusorgani poole. Seega oli naisel 1957. aastast alates võimalik säilitada abielludes oma perekonnanimi ja lapsed võisid kanda isa perekonnanime asemel ema oma.

1969. aastal kehtima hakanud Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeksi⁵ kordas perekonnaseisuaktide registreerimise korra juhendi põhimõtteid. Koodeksi kommenteeritud väljaande⁶ § 203 kommentaar 2 täpsustab vaid, et nime on lubatud muuta mõjuvatel põhjustel, nagu nime halb kõla või hääldehäälte, ühe abikaasa soov kanda teise abikaasaga ühist perekonnanime või soov saada tagasi abielueelne perekonnanimi. Nime ei olnud võimalik muuta põhjusel, et see on liiga laialt tarvitusel, või selleks, et säilitada oma suguvõsa nimi.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu 1970. aasta 22. septembri määrusega nr 432 kehtestati “Perekonnaseisuaktide registreerimise eeskirjad”, “Perekonnaseisuaktide muutmise ja taastamise eeskirjad” ning “Perekonnaseisuaktide registreerimise raamatute ja meetrikaraamatute perekonnaseisuorganeis hoidmise tingimused ja nende raamatute riiklikku arhiivi hoiule üleandmise kord”, millega tunnistati kehtetuks „Juhend perekonnaseisuaktide registreerimise korra kohta linnade ja rajoonide perekonnaseisuaktide büroodes“. Sisulisi muudatusi need eeskirjad kaasa ei toonud.

1971. aasta 26. märtsil NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumis vastu võetud „Seadlus NSV Liidu kodanike poolt perekonna-, ees- ja isanime muutmise kohta“⁸ punkt 4 tühistas NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 1940. aasta 31. märtsi seadluse „NSV Liidu kodanike perekonna- ja eesnimede muutmise korra kohta“.⁹ Selle seadluse punkti 1 järgi võis muuta peale

⁵ Vastu võetud 31. juulil 1969. – ENSV ÜVT 1969, 31, 316.

⁶ Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeksi. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 1974, lk 225–226.

⁷ ENSV ÜVT 1970, 43, 406.

⁸ NSVL ÜT 1971, 13, 146.

⁹ NSVL ÜT 1940, 11.

ees- ja perekonnanime ka isanime. Muid olulisemaid muudatusi 1971. aasta seadlus kaasa ei toonud.

Eesti NSV Ministrite Nõukogu 1977. aasta 14. märtsi määrus nr 118 “Perekonnaseisukaardide kannete muutmise, taastamise ja annulleerimise korra ning aktiraamatute hoidmise korra ja tähtaegade põhisätete kohta”¹⁰ lisas võimaluse parandada sünniaktis lapse perekonna- või eesnime juhul, kui sünni registreerimisel oli lapsele antud perekonna- või eesnimi vanemate soovi arvestamata. Eesnime võis muuta lapse sünnist arvates viie aasta jooksul ja perekonnanime ühe aasta jooksul. See täiendus andis esmakordselt pärast 1940. aastat võimaluse nime parandada.

Alates 1. jaanuarist 1986 hakkasid kehtima nimede registreerimise uued eeskirjad,¹¹ mille punkti 23 järgi võis lapsele anda ainult ühe eesnime. Kahe eesnime soovijaile tuldi varjatult vastu sel moel, et nimed kirjutati kokku (*Mariann, Mailiis* jt). Varem selline piirang puudus. Need eeskirjad kehtisid 1997. aastani.

Kokkuvõtteks võib öelda, et aastatel 1940–1990 ei olnud nimekorralduse tarvis eraldi seadust. Isikunime käsitlevad sätted olid Eesti NSV abielu- ja perekonnanõukodeksis ning ametnikele mõeldud perekonnaseisukaardide registreerimise eeskirjades. Varasemaga võrreldes oli peamine erinevus selles, et keelates teatud juhtudel nime muutmise, püüdis riik ära hoida võimaluse isikutel end varjata. Uudne oli, et ühe abikaasa nime muutmise ei toonud tingimata kaasa teise abikaasa ning alaealiste laste nime muutmist ning et alates 1. jaanuarist 1986 tohtis lapsele panna ainult ühe eesnime.

EESTI JA TEISTE BALTIMAARIDE NING PÕHJAMAARIDE NIMEKORRALDUS AASTATEL 1991–2002

Isikunimeseaduse koostamine

Pole kahtlust, et 1991. aastani oli isikunimi Eesti NSV-s pigem ülereguleeritud. Alates 1990. aastatest algas suur vabanemise ajastu, mis tõi üldiste positiivsete suundumuste kõrval kaasa ka negatiivseid ilminguid. Nimevaldkonnas avanes vaba eneseteostuse võimalus ka isikutele, kes ei ole nimede panemise-muutmise küsimustes pädevad. Tekkinud olukord nõudis nimetatud valdkonna riigipoolset reguleerimist, kuigi sellise tegevusega sekkub riik isiku õigustesse vabale eneseteostusele ning perekonna- ja eraelu puutumatusse.¹² Kuid nimetatud õigused ei ole absoluutsed ning neid on lubatud piirata teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitsmiseks, seejuures proportsionaalsuse põhimõtet arvestades.¹³ Seega on

¹⁰ ENSV ÜVT 1977, 14, 174.

¹¹ ENSV ÜVT 1986, 16, 213.

¹² Riive Eesti Vabariigi põhiseaduse §-dega 19 ja 26.

¹³ Toetudes Eesti Vabariigi põhiseaduse §-le 11.

õigustatud ka piirangud isikunime õiguslikus regulatsioonis, mis tehakse eesti keele ja kultuuri säilitamise eesmärgiga.¹⁴

Isikunimeseaduse eelnõu hakati välja töötama 1995. aastal, pärast perekonnaseaduse jõustumist. Tõuke isikunimeseaduse koostamiseks andis ka Tallinna Halduskohtu 2001. aasta 21. veebruari otsus Marika Arendi kaebuse¹⁵ kohta, mille ta oli esitanud nimemuutmisest keeldumise peale. Kohus leidis, et perekonnaseaduse § 140 lõige 1, mis kohustab nime muutmisel kohaldama Eesti Vabariigi riigivanema 1934. aasta dekreediga kehtestatud perekonnanime korraldamise seadust,¹⁶ on Eesti Vabariigi põhiseadusega vastuolus, sest seaduse § 11 keelab eestlasel, kel on eestikujuline perekonnanimi, võtta uueks perekonnamiks võõrkeelse kujuga nime. Tekkis vastuolu Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12 mõttega, mille järgi on kõik seaduse ees võrdsed. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium otsustas¹⁷ tunnistada kehtetuks perekonnaseaduse § 140 lõikes 1 viidatud perekonnanime korraldamise seaduse § 11 sätteid, mille kohaselt ei või uus, taotletud perekonnanimi olla võõrkeelse kujuga, kui perekonnanime muutmist taotleb isik on eesti rahvusest või kui tal on eestikujuline perekonnanimi. Vaagides kaht printsiipi – rahvusliku identiteedi kaitse vajadust ja üksikisiku vabadust muuta oma nime –, jõuti järeldusele, et tänapäeval ei tohiks rahvusliku identiteedi kaitse nimemuutmist välistada. Seega võimaldab Riigikohtu 2001. aasta 3. mai otsus nii eestlasel kui ka mitte-eestlasel, kel on eestipärane perekonnanimi, võtta selle asemele ka võõrapärase perekonnanime.

Eesnime õiguslik korraldus

Siiani reguleerib eesnime panemist perekonnaseaduse § 46, mida täiendab Vabariigi Valitsuse 1997. aasta 19. augusti määruse nr 159¹⁸ punkti 30 teine lõik. Nende sätete alusel võib lapsele panna vanemate kokkuleppel kuni kolm eesnime või ühe kahekordse eesnime, mis ei ole vastuolus hea tavaga. Samamoodi on see reguleeritud ka isikunimeseaduse eelnõu¹⁹ § 7 lõikes 1, mille järgi ei või eesnimi koosneda rohkem kui kolmest lahkukirjutatud nimest või kahest sidekriipsuga ühendatud nimest. Seega on näiteks *Annemaiis-Edamarianne* lubatud nii kehtiva õiguse kui ka isikunimeseaduse eelnõu järgi, sest tegemist on ühe kahekordse eesnimega.

¹⁴ Vt Eesti Vabariigi põhiseaduse preambul ja § 6.

¹⁵ Marika Arendi pöördus alguses õiguskantsleri poole palvega ennistada ema suguvõsanimi, mis oli alates 1331. aastast kantud kõigisse autoriteetsetesse heraldikaraamatutesse; 06.05.1999 esitas õiguskantsler suulise vastuse; 13.05.1999 tuli vastus ekspertiisist, et nimi on kantud mitte-immatrikuleeritud aadli vapiraamatusse.

(Vestlusest Õiguskantsleri Kantselei asjaajamise referendi Diana Jakobsoniga. Aprill 2002.)

¹⁶ RT 1934, 91, 735. v.a 1. ja 3. peatükk; § 8 lg 1; § 10 lg 1 p 3 ja 4 ning lg 2; § 12; § 13; §14 lg 2; § 16 ning § 25 lg 1.

¹⁷ Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 2001. aasta 3. mai otsus nr 3-4-1-6-01. – www.nc.ee/rkis/lahendid/tekst/4-1-6-01.html. 3. mai 2001.

¹⁸ RT I 1997, 62, 1067.

¹⁹ Isikunimeseadus. Eelnõu. – www.sisemin.gov.ee/atp/index.html?id=2638. 1. oktoober 2002.

Rootsis,²⁰ Norras,²¹ Taanis²² ja Islandil²³ ei ole selline nimekuju lubatud. Sealsete seaduste järgi ei tohi nimi sisaldada kirjavahemärke. Kuid Soomes²⁴ võib eesnimedes kasutada sidekriipsu, mis viitab Soome ja Eesti nimesüsteemide sarnasusele.

Keeleseaduse²⁵ § 20 järgi kirjutatakse Eesti kodaniku nimi eesti-ladina tähtedega, mille hulka kuuluvad ka võõrtähed *c, f, q, š, z, ž, w, x, y*. Seega võib panna lapsele eesnimeks nii *Michael* kui ka *Maikel*. Kuid kas tuleks esile tõsta nimekirjutustava (*Michael*) või lähtuda hoopis eesti keelele omasest kirja- ja häälduse ühtlanguvusest (*Maikel*)? Võib-olla tuleks need nimed asendada hoopis eesti keelele omasema *Miikaeli* või *Mihkliga*? Perekonnaseisumetnikud soovivad niisugusel juhul valida võõrapärase eesnime asemele eesti keelele omasem, näiteks *Miikael* või *Mihkel*. Samas ei saa nad keelduda ka *Michaeli* või *Maikeli* panemisest. Olukord peaks paranema isikunimeseaduse eelnõu § 5 lõigete 1 ja 2 jõustumisega. Neist lõigetest nähtub, et nimes tuleb kasutada eesti-ladina tähti ja sümboleid, et vajaduse korral peab kasutama võõrnimede ümberkirjutuse reegleid ning et õigekirjutus peab vastama eesti õigekirjareeglitele. Eelnõu juurde kuuluvatest eesnime valiku piiramise juhistest²⁶ nähtub, et nimi peab olema kas eestipärane või mugandatud (*Lembit, Maimu, Triin*) või rahvusvaheline mugandatud või mugandamata nimi (*Rudolf, Guido, Adeele*) või tsitaatnimi ühest keelest (*Sigrídur*), mis kirjutatakse päritolukeele reeglite kohaselt. Tähti *f, š, z* ja *ž* võib kasutada ainult rahvusvahelistes nimedes ning tähti *c, q, w, x* ja *y* ainult võõrnimedes. Isikunimeseaduse eelnõu järgi võib seega kasutada rahvusvaheliselt tuntud nimekuju (*Michael*) või eestipärast nimekuju (*Miikael* või *Mihkel*). Sageli kasutatav eestistatud kuju (*Maikel*) ei ole lubatud.

Isikunimeseaduse eelnõu § 7 lõigetes 2 ja 3 on kehtestatud piirangud, mille eesmärk on tagada eesnime funktsionaalsus, välistada nime alusel diskrimineerimine ja solvamine ning kaitsta lapse huve, kes ei saa endale ise nime valida. Seetõttu ei või lapsele eesnimeks anda nime või nimesid, mis eraldi või koos perekonnanimega ei ole kooskõlas heade kommete või nimetavadega, nt *Täpik* kui lehmanimi, *Aita Leida Kuusepuu* või *Agü Agü*.²⁷ Mõjuva põhjusega ei või lapsele anda tavatut eesnime, mis ei sobi selleks üldise keelekasutusega vastutoluks oleva või keeruka kirja- ja häälduse või tähenduse tõttu.

Viimati nimetatud sätet täpsustab eelnõu juurde kuuluv eesnime valiku piiramise juhised, mis keelab panna nimeks tähti, numbreid, lühendeid või raskesti hääldatavaid tähekombinatsioone. Seega peaksid harvemaks jääma sellised eesnimed nagu *Oskar V, Kalris*. Samas

²⁰ The Names Act. Swedish Code of Statutes 1982:670.

²¹ The Names Act. – www.ub.uio.no/ujur/ulovdata/lov-19640529-001-eng.pdf. July 05. 2002.

²² Lov om personnavne. – www.retsinfo.dk/DELFIN/HTML/A1981/0019330.htm. October 02. 2002.

²³ Lög um mannanöfn. – www.althingi.is/lagsofn/nuna/1996045.html. September 05. 2002.

²⁴ Nimilaki. – www.trasek.net/lakiasiat/Nimilaki.htm. May 24. 2002.

²⁵ RT I 1995, 23, 334; 2002, 90, 521.

²⁶ Isikunimeseadus. Rakendusaktide eelnõude kavandid. – www.sisemin.gov.ee/atp/index.html?id=2683. 4. oktoober 2002.

²⁷ Rahvastikuregistri andmetel kannab nime *Agü* eesnimena 613 isikut ja perekonnanimena 146 isikut.

võib vaielda, kas eesnimi *Tüvi* on tavatu ja sobimatu, kui käibel on *Kiur*, *Kaur* jt,²⁸ mis olid algselt tuntud kui perekonnanimed. Viimase viie aasta jooksul on perekonnaseisuosakondades pandud poisslastele nimeks *Kõu* ja *Lohe* ning tütarlastele *Pärl* ja *Sära*, mis varem kuulusid perekonnanimede hulka.²⁹ Vähenema peaks ka tavatu kiriapildi või hääldusega nimede osakaal, nagu *Rabindranath Sundaram* (poiss), *Dyavolessa-Maria* (tüdruk), *EfNei Net* (poiss), *Joona-Liis* (tüdruk), *Simon-Fox* (poiss), *Alex-Sandra* (tüdruk), *Tiim* (poiss), *Ingebor-Megy* (tüdruk), *Certh-Cristian* (poiss), *Knette* (tüdruk), *In* (poiss), *Marsell* (tüdruk), *Markeemil* (poiss); *Kustuta* (tüdruk), *Banda* (poiss), *Silli* (tüdruk – inglise keeles *rumal*, soome keeles *heeringas*), *Beg* (poiss – inglise keeles *anuma*, *paluma*, vene keeles *jooks*) jpt.³⁰

Lisaks eespool nimetatutele ei või anda lapsele nime, mis ei vasta tema soole. Praegu kehtiva õiguse järgi võib tekkida olukord, kus abielluvad näiteks *Keit Kask* (naine) ning *Keit Kuusk* (mees) ning võtavad abielludes ühise perekonnanime *Kuusk*. Peres sündiva lapse jaoks oleksid tema isa ja ema samanimelised. Isikunimeseaduse eelnõu § 7 lõike 3 punktis 2 ning eelnõu juurde kuuluvas juhises on sätestatud, et nimeks ei või panna isiku soole mittevastavat nime, seda ka mitte teiseks või kolmandaks nimeks. Kahesoolise nime korral tuleks lähtuda kujunenud tavast. Näiteks tuleb kasutada naisenimena selliseid nimesid nagu *Marion* (1990–2000 pandud 67 tüdrukule ja 13 poisile), *Maris* (mis on lätlastel mehenimi, Eestis on aastatel 1990–2000 pandud 393 tüdrukule ja 3 poisile), *Kai* (rootslastel levinud mehenimi, kuid Eestis on 1990–2000 saanud selle nime 131 tüdrukut ja 2 poissi); mehenimena selliseid nagu *Kristen* (1990–2000 pandud 159 poisile ja 25 tüdrukule), *Kris* (nimetatud aastatel on sellise nime saanud 103 poissi ja 22 tüdrukut). Eelistatult võiks kasutada naisenimena sellist nime nagu *Erin* (inglise naisenimi, 1990–2000 on Eestis saanud sellise nime kaks tüdrukut ja üks poiss, mujal levinud naisenimena), *Pirkko* (soome naisenimi, 1990–2000 on Eestis see pandud ühele tüdrukule ja kolmele poisile). Eelistatult võiks kasutada mehenimena nime *Geir* (rootsi mehenimi, ka mujal levinud mehenimena, Eestis on 1990–2000 saanud selle nime 19 poissi ja 8 tüdrukut), *Nikita* (vene mehenimi, Eestis on aastatel 1990–2000 pandud see 763 poisile ja 2 tüdrukule). Peale selle tuleks nimevalijat teavitada nimedest, mis on kasutuses nii naise- kui ka mehenimena, näiteks *Bret* (1990–2000 10 poissi ja 12 tüdrukut), *Brett* (nimetatud aastatel on see nimi pandud 12 poisile ja 14 tüdrukule).³¹

²⁸ Rahvastikuregistri andmetel kannab nime *Kiur* perekonnanimena 32 isikut, eesnimena 27 isikut; nime *Kaur* kannab perekonnanimena 599 isikut ja eesnimena 327 isikut.

²⁹ Rahvastikuregistri andmetel kannab perekonnanime *Kõu* 26 isikut; *Lohe* 14 isikut; *Pärl* 70 isikut; *Sära* 14 isikut. Nimetatutest levinum eesnimi on *Kõu*, mida kannab 8 isikut. (Vestlusest Harju Maavalitsuse perekonnaseisuosakonna juhataja Eevi Alaniiduga. Detsember 2002.)

³⁰ Andmed pärinevad Siseministeeriumi rahvastikutoimingute osakonnast. Jaanuar 2003.

³¹ Eelneust erineval seisukohal on Raivo Seppo, kelle arvates on *Brett* ainult mehenimi; *Kris* on soovitatav nii naise- kui ka mehenimena kurapäine sõna tüvest. (R. Seppo. Nimed ja nimepäevad. Tallinn 2002, lk 155–156.)

Eespool kirjeldatud isikunime andmise põhimõtted sarnanevad Põhjamaade omadega: eesnimi võib koosneda kuni kolmest nimest, nimi ei tohi olla kandjale häbistav või muud moodi ebasobiv ning see peab olema keeleliselt sobiv ja vastama soole. Et Eesti isikunimeseaduse eelnõu koostamise tööühm võttis eeskujuks Soome nimeseaduse, on sarnasus veelgi suurem. Soomes võib lapsele anda kuni kolm eesnime; kahekordse nime korral võib tarvitada sidekriipsu; ei ole lubatud panna nime, mis oma vormilt või kirja- või kirjapildilt ei ole kodumaise kasutusega kooskõlas, mis ei ole soomepärase või mis ei vasta soole; eesnimega ei või kasutada perekonnanime, kui ei ole tegemist isa või ema nimest moodustatud ja kesknimena kasutatava liignimega. Nime, mis nendele kriteeriumidele ei vasta, võidakse aktsepteerida üksnes juhul, kui isikul on kas peresuhete kaudu või muul moel side välisriigiga ja taotletav eesnimi järgib selle riigi nimekasutustava, või kui selleks leitakse olevat mingi muu oluline põhjus.

Rootsis, Norras ja Taanis ei ole eesnimede arv piiratud, kuid keelatud on panna nime, mis on selle kandjale häbistav või muul viisil ebasobiv. Lisaks on Norras keelatud eesnimeks võtta nime, mis on kasutusel perekonnanimena. Rootsis on lubatud eesnimele lisada talu nimi, millega nimekandja on seotud suguluse või hõimluse kaudu. Erinevalt Rootsist kuulub kesknimi Norras ja Taanis eesnime juurde. Kesknimena võib kasutada ema või isa perekonnanime, Norras lisaks ka ema või isa eesnimest moodustatud nime, Taanis aga võib kesknime moodustada ühe vanema kesknimest või perekonnanimest või nimest, mida vanem, vanavanem või vanavanavanem on kandnud, kuid mis ei ole lapse perekonnanimi.

Islandis on reguleeritud nii eesnimede kasutus kui ka arv. Nimi, mida ei ole kantud isikunime-registrisse, peab olema enne tarvituselevõttu kooskõlastatud nimekomisjoniga, sest nimi peab olema islandipärane ja vastama soole. Lubatud on kuni kolm eesnime, kesknimi kaasa arvatud. Nimi ei tohi tekitada kandjale ebameeldivusi. Nimekomisjon on loonud pretsedendi, mille tõttu ei loeta nimesid *Ragnhild* ja *Asmund* ning ilma *ur-lõputa* nimesid islandipäraseks. Islandipäraseid eesnimesid on üle 1700, neist üle 800 on tüdruk- ja üle 800 poisinimed. Kui üks vanematest ei ole islandlane, võib lapsele panna ühe mitteislandipärase eesnime.³² Lisaks sellele on Islandis lubatud panna lapsele ka üks kesknimi, mille puhul ei tehta soolist vahet, kuid mis ei tohi olla ka otseselt naise- või mehenimi. See nimi peab olema tuletatud islandi sõnatüvest ja olema kooskõlas islandi õigekirjareeglitega või varasemate traditsioonidega. Kesknime kasutamisel on erandid: kasutada võib nime, sh perekonnanime, mida nimekandja õde või vend, vanemad, vanavanemad või abikaasa on varem tarvitanud ees-, kesk- või perekonnanimena; iga isik võib oma rahvastikuregistrisse kantud perekonnanime kasutusele võtta kesknimena; samuti võib isik võtta kesknimena kasutusele perekonnanime, mida ta ei kannu, kuid milleks tal on õigus.

Eesti kodanik võib praegu kehtiva nimeõiguse kohaselt muuta eesnime juhul, kui ta soovib mitmest eesnimest kasutada ainult üht või kui tal on muud põhjused, mida siseminister küllaldaseks peab. Tekib aga küsimus, mitu korda saab nime muuta. Selgub, et kui vaid tasuda riigilõiv, võib nime muuta kas või iga kuu. Harju Maavalitsuse perekonnaseisuosa-

³² S. Sigmundsson. New Icelandic Personal Names Act. – *Studia Scandinavica* 1992 No 10, p 89–90.

konna juhatajalt Eevi Alaniidult³³ ja Siseministeeriumi rahvastikutoimingute osakonnast saadud andmetel³⁴ leidub isikuid, kes on muutnud oma nime viimaste aastate jooksul mitu korda. Isikunimeseaduse eelnõu § 17 lõige 5 aga sätestab, et isikule antakse uus eesnimi ainult üks kord, sest nime muutmine ei ole eesti kultuurile omane,³⁵ samuti aitab see välistada olukordi, kus isik muudab nime enda varjamiseks või ekstravagantsusest.

Isikunimeseaduse eelnõus on täpsustatud uue eesnime andmise võimalused. Paragrahvi 20 järgi võib muuta tavatut eesnime, mis oma keeruka või üldisele keelekasutusele mittevastava kirjapildi või häälduse või tähenduse tõttu ei sobi eesnimena kasutada (nt *Simon-Fox*, *Alex-Sandra*, *Knette*, *In*, *Markeemil*, *Kustuta*, *Banda*); nime muutmise põhjuseks võib olla soov kaitsta oma nime, kui ees- ja perekonnanimi ning sünniaeg ühtivad teise isiku vastavate andmetega, ning soov vältida majanduslikult või sotsiaalselt kahjulikke tagajärgi, kui need võiksid tuleneda nimest. Selliste eesnime muutmise alustega saab põhjendada kõiki muidki nimemuutmissoove, nt soovi muuta eesnime, kui see on muutunud pilkeobjektiks; soovi muuta eesnimede arvu või järjekorda või muud soovi, mille põhjendatust siseminister peab küllaldaseks. Kas küllaldaseks põhjuseks võib pidada ka asjaolu, et isik soovib lisada nimede vahele sidekriipsu või seda sealt eemaldada, see selgub seaduse jõustumise järgest praktikast.

Norras ja Islandis võib ees- või kesknime muutmise ainsaks põhjuseks olla asjaolu, et nimi ei ole kooskõlas eesnime moodustamise reeglitega. Rootsis ja Soomes on võimalik muuta eesnimede järjekorda, lisada neid või jääda ainult ühe juurde. Rootsis on isikul õigus lisada oma nimele eesnimi, mis seostub tema sugulusega või abielutraditsioonidega. Sama õigus kehtib ka Soomes, peale selle on isikul õigus lisada nimede vahele ka sidekriips või sellest loobuda. Taanis on eesnime muutmine küllaltki erandlik nähtus, mis saab toimuda vaid rahvastikuregistriga läbirääkimiste teel. Eelnenust järeldub, et eesnime muutmine on ka Põh-jamaades harva esinev nähtus. Seda püütakse vältida.

Perekonnanime õiguslik korraldus

Kehtivas õiguses on perekonnanime valiku kriteeriumid sätestatud peamiselt perekonnaseaduse §-des 5, 31 ja 47, mille järgi võivad kaasad võtta abiellumisel ühiseks nimeks ühe abikaasa abielueelse nime või lisada abielueelsele nimele teise abikaasa perekonnanime. Abielu lahutamise korral võivad abikaasad jääda abiellumisel võetud perekonnanime juurde või võtta tagasi abielueelse nime. Lapsele antakse üldjuhul vanemate perekonnanimi. Erinevate nimede korral antakse lapsele ema või isa perekonnanimi. Seega on abikaasadel esimest korda abiellu astudes võimalik lisada oma perekonnanimele ka abikaasa perekonnanimi. See annab võimaluse liitperekonnanimede tekkeks, millega võivad kaasneda keerukad problee-

³³ Vestlusest Harju Maavalitsuse perekonnaseisuosakonna juhataja Eevi Alaniiduga. Märts 2001.

³⁴ 1999. aastal muudeti Eesti Vabariigis nime 928 korral, 2000. aastal 769 korral, 2001. aastal 937 korral. (Andmed on saadud Siseministeeriumi rahvastikutoimingute osakonnast. Jaanuar 2003.)

³⁵ Nime mitmekordne muutmine oli keelatud ka 1930. aastatel.

mid. Liitperekonnanimesid lubades võivad abikaasad, kelle abielueelsed nimed on näiteks *Lumemari* ja *Sepamaa*, saada abielludes oma perekonnanimedeks *Lumemari-Sepamaa* ja *Sepamaa-Lumemari*, sest uus perekonnanimi liidetakse eelmise järelle, mitte ette (kuigi õigusaktiga pole seda reguleeritud). Kui *Lumemari-Sepamaa* ja *Sepamaa-Lumemari* oma abielu lahutavad, kuid jäävad lahutades abiellumisel võetud perekonnanimede juurde ning üks neist soovib hiljem taas abielluda, siis võib tekkida olukord, et ta astub abiellu ka juba varem abielus olnuga, kes oli samuti abielludes liitnud oma perekonnanimele abikaasa oma ning jäi pärast lahutust selle nime juurde. Sellisel juhul võivad abielluda näiteks *Lumemari-Sepamaa* ja *Karulaas-Jugapuu* ning otsustada abielludes oma perekonnanimed liita. Uuteks perekonnanimedeks saaksid *Lumemari-Sepamaa-Karulaas-Jugapuu* ja *Karulaas-Jugapuu-Lumemari-Sepamaa*. Niisuguste nimede tekkimine on teoreetiliselt võimalik, sest perekonnanimede pikkust ega nimede järjekorda ei ole õigusaktidega reguleeritud. Millise perekonnanime saaksid siis kehtiva õiguse järgi abielupaari *Lumemari-Sepamaa-Karulaas-Jugapuu* ja *Karulaas-Jugapuu-Lumemari-Sepamaa* kooselust sündinud lapsed? Kui vanematel on erinevad perekonnanimed – praeguses näites on erinevus küll ainult nimede järjekorras –, antakse lapsele vanemate kokkuleppel isa või ema perekonnanimi. Selle näite puhul saab laps igal juhul väga pika ja lohiseva perekonnanime, mis moonutab perekonnanime kui suguvõsa traditsioonide edasikandja mõtet.

Isikunimeseaduse eelnõu § 6 lõigete 1 ja 2 kohaselt on eespool kirjeldatud olukorra tekke põhjus kõrvaldatud. Perekonnanimi võib koosneda üldjuhul ühest või sidekriipsuga ühendatud kahest nimest. Eelnõus mõistetakse ühise perekonnanimena omavahel abielus, suguluses või hõimluses olevate või olnud isikute nimesid, mis langevad täht-tähelt kokku või mille erinevused on tingitud üksnes isiku rahvusliku nimetraditsiooni kohase soo, perekonnaseisu või muu tunnuse kajastumisest nimes.

Leedu kodanike nimed tuleb kirjutada leedupäraselt, tavapärase nimelõppudega. Vallalise naise perekonnanime lõppu lisatakse *-aite*, *-yte*, *-ute* või *-te*; abielunaistel asendatakse see lõpuga *-iene*. Kui näiteks perekonnanimi on *Varnas*, siis vallalise tütre nimi on *Varnaite*, abielus tütre oma aga *Varniene*.³⁶ Sellisele järeldusele jõudis Leedu konstitutsioonikohus oma 1999. aasta 21. oktoobri otsuses.³⁷ See tähendab, et Leedu kodaniku nimi tuleb ametlikus dokumendis kirjutada leedu keeles, ja asjaolu, et Leedu kodanik ei ole rahvuselt leedulane, ei ole oluline.

Läti Vabariigi valitsuse 2000. aasta 22. augusti määruse nr 295 alusel peab isikunimi olema ametlikus dokumendis läti keeles ja vastama läti õigekirjareeglitele. Lisaks peab nimel olema läti keelele omane sootunnus. Võõrapäraseid isikunimesid tuleb nende algupärasest hoolimata kirjutada ja hääldada lätipäraselt.³⁸ Seega ei arvestata Leedu ja Läti isikunime õiguslikus korralduses teistest rahvustest kodanike rahvuslikke nimetavasid.

³⁶ Lithuanian Surnames. – www.lfcc.lt/publ/thelt/node9.htm. March 26. 2002.

³⁷ The Constitutional Court of the Republic of Lithuania. Judgement in Case October 21, 1999. – www.lrkt.lt/1999/n9a1021a.htm. October 18. 2002.

³⁸ Cabinet of Ministers of Latvia. „Regulations on Latvian Citizens' Passports“ No 310. October 24. 1995.

Põhjamaade nimekorraldus erineb praegu meil kehtivast selle poolest, et abikaasadel on keelatud oma perekonnanimesid liita. Keeldu leevendab võimalus võtta teine perekonnanimi kasutusele kesknimena. Täpsuse mõttes tuleb lisada, et Islandis peaaegu puudub traditsiooniline perekonnanimi. Seda asendab liignimi, mis moodustatakse isa- või emanimest sootunnuse *-son* või *-dottir* lisamisega. Liignimi ei muutu abiellumisel ega abielu lahutamisel. Vähesel määral on küll ka perekonnanimesid, kuid liignime kandjad ei tohi neid üle võtta ja seetõttu ei saa uusi perekonnanimesid tekkida. Välisriigi kodanik võib islandlasega abieludes võtta soovi korral abikaasa liignime, millel on vastav sootunnus. Aga kui islandlastest abikaasad on väljaspool Islandit elades võtnud endale ühe abikaasa liignime, siis tuleb sellest Islandile naastes loobuda.

Põhjamaades lapsele nime andmise kohta kehtestatud nõuded sarnanevad üldjoontes Eesti omadega. Soome ja Rootsi seaduste alusel antakse lapsele vanemate perekonnanimi. Kui vanematel on erinevad perekonnanimed, antakse lapsele selle vanema nimi, kelle nime kannab perre viimasena sündinud laps. Kui seda nõuet ei saa järgida, antakse lapsele ükskõik kumma vanema perekonnanimi. Rootsis võib laps lisaks perekonnanimele võtta ka kesknimeks teise vanema perekonnanime. Alates 1983. aastast on Rootsis peale traditsioonilise lõpu *-son* lubatud kasutada ka lõppu *-dotter*. Norra ja Taani nimeseaduse alusel antakse lapsele vanemate perekonnanimi. Kui vanemad kannavad erisuguseid nimesid, otsustatakse, kumma nimi lapsele anda.

Eesti kodaniku perekonnanime võib siiani kehtiva 1934. aasta perekonnanimede korraldamise seaduse § 8 järgi muuta järgmistel põhjustel: kui perekonnanimel on halb või labane tähendus või halb kõla; kui perekonnanimi on liiga laialt tarvitusel; kui soovitakse hoida alal suguvõsanime; kui soovitakse tarvitada mitmest perekonnanime teisendist ainult üht; kui on muu põhjus, mida siseminister peab küllaldaseks. Samuti on seal kirjas, et eestikujuline, kuid õigekirjutuse poolest vigane nimi parandatakse ning võõrkeelne perekonnaseisuraamatusse kantud nimi eestistatakse nimeomaniku soovil ja siseministri juhtnõu alusel. Need sätted toimusid ideaalselt 1930. aastatel, kuid mitte enam praegu, XXI sajandil, kas või üksnes põhjusel, et siseministri antud asjakohased kümme määrust, kaks juhtkirja ja seitse juhendit ei ole tänapäeval enam kasutuses.

Et praegu kehtivas õiguses ei ole perekonnanime muutmiste arv piiratud, leidub isikuid, kes on viimaste aastate jooksul oma nime palju kordi muutnud.³⁹ Isikunimeseaduse eelnõu § 17 lõikes 5 on sätestatud, et isikule antakse uus perekonnanimi ainult üks kord. See piirang hoiab ära võimaluse, et isik muudab oma nime näiteks enda varjamiseks. Nimi on isiku identiteedi tunnus. Nime alusel määratleb ta end, selle abil suhtleb ta riigi ja ühiskonnaga. Nime mitmekordse muutmise lubamine vähendab nime väärtust ja soosib selle asendamist isiku identifitseerimise muude tunnustega, sh isikukoodiga.

³⁹ 1999. aastal muudeti Eesti Vabariigis nime 928 korral, 2000. aastal 769 korral, 2001. aastal 937 korral. (Andmed on saadud Siseministeeriumi rahvastikutoimingute osakonnast. Jaanuar 2003.)

Isikunimeseaduse eelnõu §-s 18 on loetletud perekonnanime muutmise põhjused. Need on perekonnanime tavatu kuju, mis oma keeruka või eesti keelekasutusele harjumatu kirjpildi või häälduse või tähenduse tõttu ei sobi perekonnanimeks kasutada; soov kaitsta oma isikunime, kui isiku ees- ja perekonnanimi ning sünniaeg ühtivad teise isiku vastavate andmetega; soov vältida majanduslikku või sotsiaalset laadi kahjulikke tagajärgi, kui need võivad tuleneda nimest (kas selliseks tagajärjeks võib pidada asjaolu, et isiku perekonnanimi on liiga laialt tarvitusel, see selgub seaduse jõustumise järgsest praktikast); soov alal hoida vanemate või vanavanemate perekonnanime; soov tarvitada mitmest nimest koosnevast perekonnanimest ainult üht; soov kanda abikaasaga ühist perekonnanime; lehestunud abikaasa soov kanda pärast abikaasa surma või surnuks tunnistamist selle abielu või esimese abielu eelset perekonnanime; muu põhjus, mida siseminister peab mõjuvaks. Kas mõjuv põhjus on ka asjaolu, et lapse ema soovib võtta lapse isaga, seega ka lapsega, ühist perekonnanime, kuigi vanemad ei soovi abielluda, ei ole elukaaslased ega suhtle omavahel⁴⁰ – see selgub praktika põhjal pärast seaduse jõustumist.

Eelnõu § 19 järgi ei või uueks perekonnanimeks mõjuva põhjuseta anda nime, mida ei sobi perekonnanimeks kasutada keeruka või eesti keele reeglitega vastuolus oleva kirjpildi või häälduse või tähenduse tõttu (nt *Stahlberg*, *Kövermann*, *Rebasov* või *Pödder*) ega ka nime, mida kannab teine isik, kes soovib vältida võimaluse, et sama perekonnanime kannaks veel keegi. Kas viimast võib mõista ka kui oma nime kinnipanekut perekonnanime kaitseregistrisse kandmise mõttes? Eelnõu koostajad on seisukohal, et XXI sajandil on nimevõtmise piirangud vananenud, sest see puudutab isiku eraelu, sh õigust valida endale sobiv nimi. Eelnõu koostamise tööühmal⁴¹ ei ole ühest seisukohta ka selles, kas isik peab ise aktiivselt käituma väljendamaks oma õigustatud huvi, mis välistab asjaolu, et tema perekonnanime kannab teine isik, või peab ta igal konkreetsel juhul ise esitama vastulause, kui teine isik soovib tema nime endale uueks nimeks.⁴² Mõlemal juhul jääb selgusetuks allikas, kust võib leida neid nimesid, mille kasutust tuleks piirata. Kas sel viisil tuleks kaitsta ka kunstnikunime, selgub samuti isikunimeseaduse jõustumise järgsest praktikast. Peale selle ei tohi mõjuva põhjuseta uueks perekonnanimeks anda nime juhul, kui soovitav perekonna- ja eesnimi ning isiku sünniaeg ühtivad teise isiku vastavate andmetega. Ei tohiks anda ka liiga laialt tarvitusel olevat nime, mis on loetletud seaduse juurde kuuluvas siseministri määruse eelnõus. Loetelu aluseks on võetud valik perekonnanimesid, mis olid perekonnaseisuametnikele 1934. aastal antud sama sisuga juhendis,⁴³ ent seal on välja jäänud sellised nimed nagu *Saar*, *Saks*, *Sander*, *Sarap*, *Sarapuu*, *Sarv*, *Sein*, *Sepp*, *Sibul*, *Sild*, *Soe*, *Soo*, *Soone*, *Suits*, *Sule*, *Sulg*, *Susi* ning *Pihlakase* asemel on *Pihlak*. Pealegi on jäetud arvestamata selle

⁴⁰ Näide pärineb Harju Maavalitsuse perekonnaseisuosakonna praktikast. (Vestlusest Harju Maavalitsuse perekonnaseisuosakonna juhataja Eevi Alaniiduga. Detsember 2002.)

⁴¹ Vestlusest isikunimeseaduse eelnõu koostamise tööühmaga. Jaanuar 2003.

⁴² Perekonnanime korraldamise seaduse (RT 1934, 91, 735) § 12 alusel tehti soovitav nimi teatavaks Riigi Teataja kaudu. Selle peale oli asjast huvitatud isikutel õigus teate ilmumise päevast kahe kuu jooksul esitada kirjalik vastulause.

⁴³ Siseministri 1934. aasta 14. detsembri „Laialt tarvitusel olevate perekonnanime määrus“. – RT 1934, 107, 842.

juhendi 1935.⁴⁴ ja 1938.⁴⁵ aasta täiendused. Vahepealse, ligi seitsmekümne aasta pikkuse aja jooksul on toimunud põhjalikud muutused eesti perekonnanime esinemissageduses. Rahvastikuregistri andmete kohaselt (2003. aasta alguse seisuga) kannab perekonnanime *Leppik* 1221 isikut ja *Uibo* 1021 isikut. Need tuleks kindlasti loetellu lisada. Kas keelata perekonnanimena kasutada nime, mis on üldiselt kasutatav eesnimena (nt *Kaur*, *Koit*, *Õnne* jt),⁴⁶ selgub seaduse jõustumise järgsest praktikast. Üldtuntud isiku või kuulsa suguvõsa nimena võib meie oludes käsitada *Valgret*, kes on tuntud Eestis, ja *Pärsti*, kes on üle-euroopalise tuntusega. Nime võiks hinnata tuntuks, kui see on üldteada vähemalt valla piirides.

Eespool loetletud piirangute kehtestamise eesmärk on säilitada eesti perekonnanime iseloomuliku tunnuse eestikeelsus ja nimede mitmekesisus ning vältida äärmusi nimepanekul. Erandina võib piirangute puhul käsitada olukorda, kus avalduse esitajal on kodakondsuse, peresuhete, rahvuskuuluvuse või muude asjaolude tõttu isiklik seos muukeelse nimetraditsiooniga ja taotletav nimi on sellega kooskõlas.

Põhjamaade nimeseadustes on perekonnanime muutmise alused sätestatud täpsemalt. Perekonnanime muutmise põhjusteks võivad Soomes ja Taanis olla asjaolud, et kantav perekonnanimi on võõrapärane; et nimi on laialt levinud, mistõttu see on tekitanud kandjale kahju või et uueks perekonnanimeks võetav nimi on olnud taotlejal endal või tema esivanematel ning muutmist tuleb pidada otstarbekaks. Norras on isikul lubatud tagasi võtta abielu-eelne perekonnanimi või esimese abielu eel kantud nimi; lubatud on võtta perekonnanimeks selle talu nimi, mille omanik on olnud taotleja, tema vanemad või abikaasa viimased kümme aastat või kui talu on olnud nimetatud isikute kasutuses viimased kakskümmend aastat; võib võtta nime, mida taotleja, tema vanemad või abikaasa on kandnud enne 1. jaanuari 1947. Rootsis on perekonnanime muutmise erandlik nähtus. Nime muutjal tuleb leida endale uus perekonnanimi. Erandina on võimalik moodustada uus perekonnanimi liignimena, lisades ema või isa eesnimel lõppu *-son* või *-dotter*.

Rootsis, Norras, Soomes ja Taanis ei ole lubatud anda uueks perekonnanimeks nime, mille ülesehitus, hääldus või kirjepilt ei ole kodumaise nimekasutustavaga kooskõlas; nime, mida tavaliselt kasutatakse eesnimena; liitperekonnanime või nime, mis on solvav või põhjustab kandjale piinlikkust. Rootsis, Norras, Soomes ja Taanis ei ole lubatud mõjuva põhjuseta anda uueks perekonnanimeks nime, mida on võimalik samastada fondi või ühenduse või muu institutsiooni nimega, registreeritud ärinimega, kaubamärgiga või muu kaitstud tunnusega, sh autorikaitse all oleva teose pealkirjaga (nt *Pipi Langstrump* – eesti keeles *Pipi Pikksukk*) või üldtuntud pseudonüümiga. Rootsis, Norras ega Soomes ei ole lubatud mõjuva põhjuseta anda perekonnanimeks nime, mida on püsivalt kasutanud mingi suguvõsa

⁴⁴ Siseministri 1935. aasta 12. novembri “Laialt tarvitusel olevate perekonnanime määruse § 1 lisa täiendamise määrus”. – RT 1935, 98, 806.

⁴⁵ Siseministri 23. novembri 1938. a “Laialt tarvitusel olevate perekonnanime määruse § 1 lisa täiendamise määrus”. – RT 1938, 97, 840.

⁴⁶ Rahvastikuregistri andmetel kannab perekonnanime *Kaur* 599 isikut, *Koit* 404, *Õnne* 24 isikut.

kodu- või välismaal. Rootsis ei ole lubatud uueks perekonnanimeks anda raudteejaama, postkontori või muu avaliku koha nime ega nime, mida seaduse alusel kannab teine isik.

Et Islandis traditsioonilised perekonnanimed puuduvad, ei ole ka tavaks liignime muuta. Erandiks on üle 18-aastase isiku õigus loobuda perekonnanimest ja võtta selle asemel kasutusele isa või ema eesnimest moodustatud liignimi.

Rootsi nimeseaduses on sätestatud ka, et tuntud suguvõsa perekonnanime ei tohi kasutada kauba- või muu märgina.

Isikunime korralduse peajooned ning suundumused XXI sajandil

Põhjamaade nimesüsteemid ja nimede õiguskorraldus on üsna sarnased. Kindalt suundumust nende ühtlustumisele võis täheldada juba 1980. aastatel. Näiteks Rootsi nimeseaduse §-s 51 on sätestatud, et seadust kohaldatakse neile Taani, Soome, Islandi ja Norra kodanikele, kelle elukoht on Rootsis. Selle põhjuseks on Põhjamaade kodanike tihedad suhted ning sagedane elukohavahetus nende riikide piires.

Oluline erinevus Eesti isikunimesüsteemiga võrreldes on Põhjamaade tava kasutada kesknime, mille võib moodustada nii ees- kui ka perekonnanimest, teatud juhtudel võib kesknimeks võtta ka vastassoo eesnime. Seepärast on neis riikides tundmatu Eestile omane abikaasade perekonnanimede liitmine. Abikaasa perekonnanime võib Põhjamaades kasutusele võtta kui kesknime.

Rahvusliku isikunime säilitamise parim näide pärineb Islandilt, kus isikunime õiguslik regulatsioon on püsinud muutumatuna alates IX sajandist. Nende nimesüsteem on väga lihtne ja loogiline. Nagu varasematel aegadel mujalgi Euroopas, koosneb nimi eesnimest ja liignimest. Viimane on tuletatud isanimest, nt *Sigrídur Jónsdóttir* (Sigridur Joni tütar), *Einar Jónsson* (Einar Joni poeg). *Einari* poja *Joni* nimeks saab *Jon Einarson* (Jon Einari poeg). Olenemata sellest, kas tütar abiellub või mitte, tema nimi ei muutu. 1913. aastal võttis Islandi parlament islandlaste palvekirja alusel vastu seaduse, milles kodanikku kohustati kandma perekonnanime. 1915. aastal lisati täiendus, et perekonnanimi peab isikule sobima ning pandi alus perekonnanimede registrile. 1925. aasta seadus keelas perekonnanimesid liita ning täpsustas, et islandipärane perekonna- ja isanimi on Islandi kodakondsuse saamise eelduseks. Järgmiste aastakümnete jooksul aga loobus enamik islandlasi nn võetud perekonnanimest ning pöördus tagasi liignime juurde.⁴⁷ Kuigi vähesel määral on säilinud ka perekonnanime kandmise tava, ei tohi liignime kandjad perekonnanime üle võtta. Välisriigi kodanik võib aga islandlasega abielludes võtta endale abikaasa liignime, mille lõpus on sootunnus. Kui islandlastest abikaasad on väljaspool Islandit elades võtnud endale teise abikaasa liignime, siis Islandile naastes tuleb sellest loobuda.

⁴⁷ B. Brooke. What's in an Icelandic Name? – www.allscandinavia.com/article1009.html. May 27. 2002.

Lätis ja Leedus ei ole siiani isikunime reguleerivat seadust. Isikunimeprobleeme lahendatakse keeleseaduse kaudu, mõlemas riigis on olemas ka üks nimealane konstitutsioonikohtu lahend.

2002. aasta maikuu seisuga on Läti konstitutsioonikohus arutanud üht isikunime käsitlevat asja,⁴⁸ milles tehtud lahendi alusel tühistati keeleseaduse⁴⁹ § 19 ning valitsuse määrus nr 295 ja määruse nr 310 punkt 6. Kohtuasi sai alguse sellest, et Läti Vabariigi kodanik abiellus Saksamaa Liitvabariigi kodaniku *Menzeniga* ja Läti passi kanti perekonnanimi *Mencena*, mitte *Menzen*, nagu seisis passi ingliskeelsel andmelehel. See tekitab probleeme Saksamaal ning piiriületustel. Tuginedes konstitutsiooni artiklile 96, kus on sätestatud, et igäihel on õigus eraelule, ja artiklile 116, kus on sätestatud, et isiku eraellu võib sekkuda kaitsmaks teiste isikute õigusi, demokraatlikku riigisüsteemi, sotsiaalset turvalisust, heaolu ja moraali, ning Euroopa Inimõiguste Kohtu lahenditele *Stjerna* Soome Vabariigi vastu⁵⁰ ja *Burghartz Šveitsi Vabariigi vastu*,⁵¹ leidis kohus, et isiku õigus eraelule, sh õigus muuta oma nime kaalub üles rahvusliku identiteedi kaitse vajaduse.⁵²

Ka Leedus reguleeritakse isikunime kasutust keeleseadusega. Selle kohaselt tuleb Leedu kodanike isikunimed kirjutada leedupäraste nimelõppudega.⁵³ Leedu konstitutsioonikohtu 1999. aasta 21. oktoobri otsusest⁵⁴ nähtub, et Leedu kodaniku nimi tuleb ametlikes dokumentides, sh passis kirjutada leedu keeles.⁵⁵ Asjaolu, et Leedu kodanik ei ole rahvuselt

⁴⁸ The Constitutional Court of the Republic of Latvia. Judgment in case No 2001-04-0103, December 21, 2001. – [www.satv.tiesa.gov.lv/Eng/Spridumi/04-0103\(01\).htm](http://www.satv.tiesa.gov.lv/Eng/Spridumi/04-0103(01).htm). April 04. 2002.

⁴⁹ Official Language Law. December 9, 1999.

⁵⁰ European Court of Human Rights in case of *Stjerna v Finland*, No 38/1993/433/512. – www.fredman-mansson.fi/stjerna.htm. May 10. 2001.

⁵¹ Vt European Court of Human Rights in case of *Burghartz v. Switzerland*, No 49/1992/394/472. – <http://hudoc.echr.coe.int/hudoc>. May 10. 2001.

⁵² Samale seisukohale on jõudnud ka Eesti Vabariigi Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium 3. mai 2001. aasta otsuses nr 3-4-1-6-01 Tallinna Halduskohtu taotluses tunnistada perekonnaseaduse § 140 lg 1 kehtetuks läbivaatamisel. – www.nc.ee/rkis/lahendid/tekst/4-1-6-01.html. 3. mai 2001.

⁵³ Leedus on kasutusel nimesüsteem, mis sisaldab peale eesnime ka liignime. Viimane moodustatakse isa, harvem ema eesnimest. Lisanimi tuli Leetu koos ristiusustamisega, kuigi talupoegadel tekkis selle järele vajadus alles XVII sajandil, kohati veelgi hiljem. Lisanimesid kasutati peamiselt hüüdnimedena, nagu *Baltakis (Valgesilm)*, *Kuprys (Küürakas)*, *Poudzius (Pottsepp)*, *Racius (Ratassepp)* jne. Kuni XIV sajandini olid Leedus kasutusel rahvuslikud eesnimed, nagu *Algirdas*, *Vytautas*, *Mindaugas*, *Birute*; *Austeja*, *Laima*. Ristiusu levikuga tulid kasutusse ka heebrea, kreeka, ladina ja slaavi nimed, nagu *Andrius*, *Jonas*, *Leonas*, *Petras*, *Simonas*; *Agota*, *Ieva*, *Magdalena*, *Ona*, *Veronika*. Nagu mujalgi Euroopas, pöörduti XX sajandi alguses tagasi rahvuslike nimede juurde. Tänapäeval arvestatakse lapsele nime panemisel ka nimekalendrit. Lubatavasse nimekirja on kantud 3500 soovituslikku nime.

(Lithuanian Surnames. Available: www.lfcc.lt/publ/thelt/node9.html, March 26, 2002; Lithuanian First Names. – www.lfcc.lt/publ/thelt/node10.html. October 18. 2002.)

⁵⁴ The Constitutional Court of the Republic of Lithuania. Judgment in Case October 21, 1999. – www.lrkt.lt/1999/n9a1021a.htm. October 18. 2002.

⁵⁵ Vt lisaks Leedu Ülemnõukogu otsust 31. jaanuarist 1991. aastast Leedu kodanike nimede kirjutamisest ametlikes dokumentides. (Resolution of the Supreme Council of the Republic of Lithuania. January 31, 1991. – www.riga.lv/minelres/NationalLegislation/Lithuania/Lithuania_personalnames_English.htm. March 26. 2002.)

leedulane, ei peeta oluliseks. Kohus jättis jõusse Leedu keeleameti otsuse, mis oli tehtud Leedu kodaniku passis tema nime kirjutamise kohta. Otsuse alusel tuleb Leedu kodaniku nimi kirjutada ametlikus dokumendis leedupäraselt. Märgitakse, et Leedu põhiseaduse § 29 alusel on kõik kodanikud seaduse ees võrdsed ning kedagi ei eelistata rahvuse tõttu, et Leedu põhiseaduse § 37 alusel on vähemusrahvustesse kuuluvatel isikutel õigus jääda oma kultuurilise kuuluvuse juurde, s.o kasutada mitteametlikus suhtluses oma nime oma kultuuritava järgides.

Läti ja Leedu konstitutsioonikohus on jõudnud sarnastes asjades eri seisukohtadele. Läti kohtuotsuse järgi kaalub isiku õigus eraelule ehk õigus muuta oma nime üles rahvusliku identiteedi kaitse vajaduse. Leedu kohtuotsuse järgi tuleb lähtuda asjaolust, et kõik isikud on seaduse ees võrdsed ning keeleseadusest tulenevalt peab Leedu kodaniku nime kirjutama leedu keeles ja leedupäraselt. Kas Leedu selle otsusega oma nimesid kaitseb või avaldub selles hoopis vastuolu Euroopa Kohtu samasisuliste lahenditega?

Kokkuvõtteks võib väita, et Põhjamaad on isikunime õiguskorralduses hoidmas rahvusvahelist suunda, Läti ja Leedu aga pigem rahvuslikku. Eesti on tulevase isikunimeseaduse kohaselt otsimas kolmandat teed, kaldudes pigem Põhjamaade poole.

Eesti ja teiste Baltimaade ning Põhjamaade isikunimede õiguskorraldus aastatel 1990–2002

- Praegu kehtiva õiguse alusel reguleerivad Eestis nimepanekut ja -muutmist peamiselt perekonnaseadus, Vabariigi Valitsuse 1997. aasta 19. augusti, 1999. aasta 30. novembri ja 2001. aasta 9. oktoobri määrused ning osaliselt 1934. aasta perekonnanimede korraldamise seadus.

Kuigi isikunimeseaduse eelnõu ja selle rakendusaktide eelnõud püüavad täita kehtiva õiguse lünki, jäävad vastuseta järgmised küsimused.

1. Kas Põhjamaades kasutatavat kesknime käsitatakse Eestis ees- või perekonnanime juurde kuuluvana?
2. Kui seadusandja ei näe ette perekonnanimede kaitseregistri koostamist, siis mille alusel peab siseminister otsustama, kas isikul on õigustatud huvi kaitsta oma õiguslikul alusel kantavat perekonnanime, kui seda kasutab ka teine isik, ning kuidas ja millal ta peab oma õigustatud huvi väljendama?
3. Miks isikunimeseaduse juurde kuuluvate rakendusaktide eelnõus on laialt tarvitusel olevate perekonnanimede loetelu aluseks võetud mittetäielik loetelu 1934. aastast, arvestamata hilisemaid täiendusi aastatest 1935 ja 1938, ning miks ei ole arvestatud, et nimekasutustava on ligi seitsmekümne aasta jooksul muutunud?

- Isikunime õigusregulatsioonist oleks otstarbekas üle võtta:
  1. Rootsi ja Soome nimeõiguse norm, mille alusel antakse erinevate perekonnanimedega vanemate lastele alates teisena sündinust selle vanema perekonnanimi, mida kannab viimati perre sündinud laps;
  2. Rootsis, Norras, Soomes ja Taanis kehtiv keeld, mille kohaselt ei saa uueks perekonnanimeks võtta nime, mida on võimalik samastada fondi, ühenduse või muu institutsiooni nimega; registreeritud ärinimega, kaubamärgiga või muu kaitstud nimega, nt autorikaitse all oleva teose pealkirjaga või tuntud kunstniku nime või pseudonüümiga;
  3. Rootsis kehtiv keeld taotleda uueks perekonnanimeks raudteejaama, postkontori või muu avaliku koha nime.
- Arutlust väärivad ka Rootsi nimekorralduse erikaitsesätted, mis keelavad tuntud suguvõsast pärineva isiku nime kasutada kauba- või muu märgina.
- Põhjamaades reguleerib isikunimevaldkonda eraldi seadus, mida 1980. aastate alguses riigiti ühtlustati.
- Lätis ja Leedus puudub siiani isikunime käsitlev seadus. Valdkonda reguleerib keeleseadus ja mõlema riigi konstitutsioonikohus on nime kohta teinud lahendi.
- Võib väita, et Põhjamaad on isikunime õiguskorralduses hoidmas rahvusvahelist kurssi, Läti ja Leedu aga püüavad säilitada rahvuslikku suunda. Eesti otsib kolmandat teed, kuid isikunimeseaduse eelnõu kaldub pigem Põhjamaade poole.

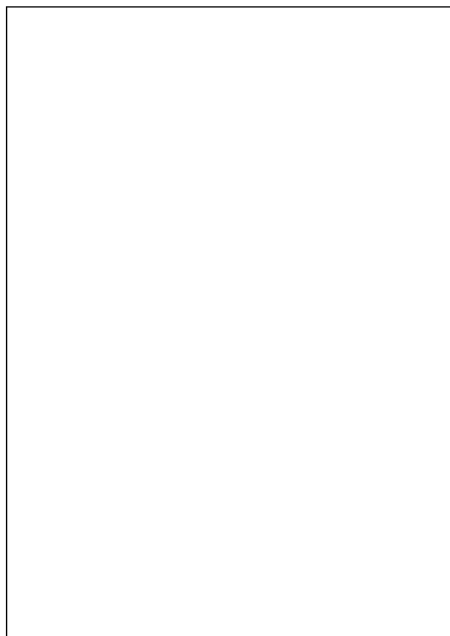
PIRET MÕISTLIK,

Tallinna Linnakohtu konsultant

Autor tänab töö juhendajat professor Peeter Järvelaidu; Harju Maavalitsuse perekonnaseisuosakonna juhatajat Eevi Alaniitu; Justiitsministeeriumist Maie Pihlamäge ja Aime Vettikut; Siseministeeriumist Kaare Kippastot, Eve Mitinit, Tiit Seppa, Margit Stambergi ja Svetlana Tootsi; Taani Kultuuriinstituudist Silvi Teesalut; Tallinna Pedagoogikaülikoolist Annika Hussarit; Tallinna Perekonnaseisuametist Kati Rotselaini; Tartu Ülikoolist Kairit Hennot, Toomas Lappi, Mare Seppa, Helen Soovälja ja Peeter Toropit; Õiguskantsleri Kantseleist Diana Jakobsoni ja Enn Markvarti; Islandi Justiitsministeeriumist Heidrun Sigurdardottirit; Leedu Konstitutsioonikohtust Lolita Raudienet; Läti Konstitutsioonikohtust Romanas Apsitist; Rootsi Justiitsministeeriumist Maaret Hirvoneni; Taani Justiitsministeeriumist Bryndis Helgadottirit ja paljusid teisi, kellela ei oleks töö valmimine sellisel kujul olnud võimalik.

ALGAMAS ON ÕIGUSKEELE 10. AASTA

Justiitsministeeriumi väljaanne **ÕIGUSKEEL** käsitleb õiguskeele teoreetilisi ja praktilisi küsimusi, annab keelenõu õigusdokumentide ja muude tarbetekstide koostamiseks ja tõlkimiseks, võimaldab keeleprobleemides kaasa rääkida juristidel ja keeleinimestel, Riigikogu liikmetel, omavalitsus- ja kohtuametnikel, aga ka õpetajatel ja õpilastel – kõigil, kes tahavad oma keelt hoida ja õigesti kasutada.

TELLIMINE: üksiknumber maksab 45 krooni ja aastakäik 200 krooni. Aastas ilmub viis üksiknumbrit.

Väljaannet saab tellida kirjastusest Juura:
e-post juura@juura.com tel **641 8519**.

ÕIGUSKEEL 2004. AASTAKS

TEIE MAINE LOOB ÕIGESTI KASUTATUD KEEL

Kontakt: Pärnu mnt 67a (Ajakirjandusmaja), IV korrus, ruum 409, 10134 Tallinn
Tellimusi võetakse vastu kirjalikult, e-posti ja telefoni teel.

Tel: (0) 641 8519. Faks: (0) 641 8544. E-post: juura@juura.com

Üksikasjalikum info ilmunud ja ilmuvate uute raamatute kohta **kodulehel: www.juura.com**